

Negatiiviset affekti- ja tunnekokemukset Itämerestä

Erkki Käcklund

Kandidaatintutkielma

Kulttuurien tutkimus

Historian, kulttuuri ja taiteentutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Helmikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelman nimi: Kulttuurien tutkimus

Etunimi Sukunimi: Erkki Käcklund

Tutkielman otsikko: Negatiiviset affekti- ja tunnekokemukset Itämerestä

Sivumäärät: 36, 1

Tutkimus tarkastelee Itämereen liitettyjä negatiivisia affekti- ja tunnekokemuksia. Päädyin tutkimusnäkökulmaani Suomalaisten suhde Itämereen (2023) tausta-aineistoista nousseiden negatiivisten vastausten kautta. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ja tulkita etnografisesti tuotusta haastatteluaineistosta nousseita negatiivisia affekti- ja tunnekokemuksia ja tarkastella mitä yhteyksiä näiden kokemusten välillä on havaittavissa. Apukysymyksenäni oli toimintaan johtavien affektien tarkasteleminen negatiivisten kokemusten taustalla (mikäli niitä olisi noussut).

Käyttämäni analyysimenetelmät ovat lähiluku ja teoriaohjaava sisällönanalyysi, jossa aineistosta nousseella materiaalilla on ollut keskeinen vaikutus teoreettisen viitekehyksen muodostumiseen. Tutkimus paikantuu etnologisen tutkimuksen kentälle, seuraten autoetnografian tutkimusperinnettä, jossa tutkija hyväksyy itsensä osana tutkittavaa ilmiötä ja vaikutuksensa tutkimuksen tuloksiin.

Haastatteluissa nousseissa tutkimustuloksissa nousivat yksilölliset ja kollektiiviset traumaattiset omakohtaiset ja nostalgiseen kerrontaperinteeseen nojaavat muistot ja ympäristösuhteen toiminnallisuuden rooli osana muistamisen affektiivista ja ruumiillista kokemusta. Negatiivisiin merellisiin tunteisiin näytti liittyvän kokemuksia pelosta, johon sisältyi inhoa, traumaattisia kokemuksia, sekä ympäristösuruu (solastalgia) ja vihaa ympäristön pilaantumiseen liittyen. Pelko näytti sitä taustoittavien affektien valossa johtavan passiivisuuteen suhteessa mahdolliseen toimimiseen ympäristön hyväksi.

Jatkotutkimus aiheena ehdotetaan pelon eri affektiivisiin muotoihin syventymistä ja siitä kumpuavien epätoivon, kieltämisen ja muun passiivisuuden kulttuurisen luonteen tarkastelua.

Avainsanat: muistitieto, affektit, emootiot, tunteet, ruumiillisuus, merelliset tunteet, solastalgia

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Affektit, tunteet ja emootiot	7
2.1	Meri ja ihmiset	8
2.2	Meren saastuminen.....	9
3	Keskeiset käsitteet: affektien ja tunteiden ruumiillisuus	11
3.1	Pelon ruumiillisuus	12
3.2	Solastalgia, kieltäminen ja herkistyminen	12
4	Aineistonvalinta ja analyysimenetelmä	15
4.1	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	16
5	Eettiset ongelmat	18
6	Analyysi	20
6.1	”Täst läks eikä menoans nähn”	20
6.2	”Varo heikkoja jäitä”	22
6.3	”En mene”	23
6.4	”Pystyykö sillä enää ylittää, että mentiin just siinä niinku rajamailla.”.....	25
6.5	Ympäristöpelosta, -surusta ja -vihasta	27
6.6	Kieltäminen ja toiveet horisontissa.....	28
7	Tulokset ja johtopäätökset	32
7.1	Lopuksi	35
8	Aineisto	37
	Lähteet	38
	Liitteet	42
	Liite 1. Haastattelukysymykset	42

1 Johdanto

Kiinnostukseni merestä nousevia affekti- ja tunnekokemuksia kohtaan johdatti minut kulttuurisen meren tutkimuksen äärelle (ks. Kouri ym. 2020). Meri ja sen heikko tila herättävät ihmisissä keskustelun ohella runsaasti erilaisia tunteita, niin positiivisia kuin negatiivisia (ks. *Suomalalaisten suhde Itämereen 2023*). Tunteiden puolestaan voidaan nähdä ohjaavan toimintaa¹ esimerkiksi innokkuuden kautta osana ympäristön suojelua (Björklund ym. 2022), mutta negatiivisilla tunteilla on havaittu olevan yhteys passivoitumiseen (ks. Björklund ym. 2022; Cohen 2001). Näiden negatiivisten kokemusten kartoittaminen on olennaista, voidaksemme herättää mahdollisen toimijuuden niin meren kuin muunkin ympäristön hyväksi ekokriisien aikakaudella (Björklund ym. 2022).

Keskityn työssäni mereen liitettyihin negatiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin, eritoten *merelliseen pelkoon*, sekä sen taustalla vaikuttaviin affekteihin. Meri rajautuu rantoihin, mutta myös ihminen rajautuu meren suhteen. Meren tarkasteleminen negatiivisessa valossa oli aluksi haaste, johon paneuduin kirjallisuuden kautta. Alain Corbinin ajatukset merestä tässä valossa ovat kiinnostavia. Meri kuvataan niissä mm. kesyttämättömänä, tavoittamattomissa olevana alkuvoimana, alkumerenä ja suolaisena vetenä. Se kuvataan saatanallisena merenä, joka peittää alleen salaiset maailmansa. (Corbin 2005.) Aihetta rajaavat tutkimuskysymykseni ovat:

Millaisia negatiivisia tunne- ja affektiivisiä kokemuksia suomalaiset kokevat Itämereen liittyen?

Onko negatiivisten affektiivisten kokemusten ja tunteiden välillä havaittavissa yhteyksiä?

Voidaanko negatiivisten tunteiden taustalta havaita toimintaan johtavia affekteja?

Työni etenee niin, että ensin taustoitan kulttuurista affektien, emootioiden ja tunteiden tutkimusta. Siirryn tästä kulttuurisen meren tutkimuksen aihepiireihin, jonka jälkeen käyn läpi affektien ja tunteiden ruumiilliseen kokemisen kautta työn keskeiset käsitteet. Tämän jälkeen

¹ Sivuutan tässä logiikan, sillä tarkastelen työssäni tunteita.

käyn läpi aineistonvalinnan ja tutkimusmetodologian, sekä menetelmän valintaan ja käyttämi-
seen liittyvän eettisen pohdinnan. Tätä seuraa aineiston analyysi, siitä nousseet tulokset, sekä
johtopäätökset, joissa ehdotuksia jatkotutkimukselle. Tarkoitukseni on havainnoida ja analy-
soida Itämereen liitettyjä moniaistisia kokemuksia. Aineistonani toimii autoetnografisesti tuo-
tettu haastatteluaineisto, jota olen tarkastellut lähiluvun ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin kei-
noin.

2 Affektit, tunteet ja emootiot

Affektit ovat nousseet tärkeäksi käsitteeksi kulttuurien tutkimuksessa 2000-luvun alusta lähtien. Affekteja voidaan pitää näkökulmana, käsitteellisenä tai teoreettisena otteena. Niiden kautta voidaan tulkita eri kulttuurisia ja sosiaalisia tilanteita, kuin myös kokemuksia ja niistä seuraavaa toimintaa. Affekteista on alettu puhumaan niin suomalaisessa kuin kansainvälisessä tutkimuksessa siinä määrin, että alalla on tunnistettu tapahtuneen affektiivinen käänne. (Ks. Rinne, Kajander ja Haanpää 2020; Wetherell 2012.) Kiinnostus affekteihin pohjautuu tutkimuksessa havainnoida ja ymmärtää sellaisia kokemusmaailman alueita, joiden tunnistaminen ja kuvaaminen on haasteellista. Esimerkkeinä tällaisista toimivat mm. miten ja miksi liikuttumme tai vaikutumme erilaisissa tiloissa ja paikoissa tai miten erilaiset kokemamme ilmapiirit vaikuttavat meihin. Aineellisen ympäristön affektiivisuuden sanallistaminen on meille usein haasteellista, kuten myös ympäristön affektiivisuuden ymmärtäminen itsessään. Vaikeasti kuvattavat ruumiilliset tai keholliset tuntemukset ovat nousseet kulttuurien tutkimuksessa käänne myötä perinteisempien kielellisten kertomusten ja diskurssien, sekä symbolien ja merkkien tulkintojen rinnalle. (Rinne, Kajander ja Haanpää 2020, 7; Wetherell 2012.) Affekteja voidaan käsitellä toisistaan eroavilla tavoilla riippuen siitä, mitä tieteenteoreettista linjaa tutkija seuraa tai mihin hänen tutkimusongelmansa soveltuu (Rinne ym. 2020).

Affekteja voidaan käsitellä erillään kognitiivisista prosesseista tai niiden osana (Hörnfeldt 2020, 119–120). Brian Massumi on ymmärtänyt tutkimuksessaan affektien olevan olemassa ennen kognitiota (Massumi 1995). Tunne puolestaan voidaan nähdä tämän vaikutuksen tai vaikuttamisen kokemuksen kognitiivisena representaationa (Rinne ym. 2020, 9). Näin ollen affektit ovat reagoivan, refleksiivisesti toimivan mielen tulkinta ruumiillisesti koetusta, jota kehystävät kulttuurisesti rakentuneet tulkintamallit. Massumi on siis esittänyt affektien tulkinnan suhteessa ruumiillisen kokemuksen intensiteettiin tai hahmottomammin voimana liikkeen taustalla. (Mts.) Affekteja ei voi itsenäisenä kokonaisuutena ”kahlita” empiriaan nojaavilla tutkimusmenetelmillä, mutta niiden aiheuttamasta liikkeestä syntyneet tunteet ja emootiot erinäisten diskursiivisten ilmaustensa kautta ovat kuitenkin näin analysoitavissa (Massumi 2002; 2015). Margareth Wetherell ei puolestaan ole erottanut tunnetta ja affekteja irrallisina kokonaisuuksina, vaan näkee niiden (ruumiillisuus, kulttuurinen konteksti ja niiden representaatiot) olevan liitoksissa affektiivisten kokemusten kautta (Wetherell 2012, 4). Näin ollen hän näkee affektiiv-

visuuden yksilön suhteessa kontekstiin sisäisesti, ei ulkopuolella tapahtuvana ”voimana” (Wetherell 2012, 4). Tässä työssä olen rajannut tarkastelun negatiivisiin tunteisiin ja niiden emotionaaliseen ja mahdollisesti affektiiviseen luonteeseen.

Affektit käsitetään usein liitettäväksi kehoon sekä fysiologisuuteen. Niillä pyritään rajaamaan hankalasti sanallistettavan luonteensa vuoksi ”epämääräisempi intensiteetti”, kuin kielelliset käytänteet meille tarjoavat. Ne voidaan nähdä täten kulttuurisen ja sosiaalisen ulkopuolella liikkuvana ”voimana”, joka pakenee kielellistämistä. Tunteilla puolestaan on nähty olevan yhteys fyysiseen, psyykkiseen ja yksilöllisesti tunnettuun kokemukseen. Tunteiden voidaan ajatella muodostavan inhimillisten havaintojen pohjan ja ne mahdollistavat ihmisille tien käsitykseen itsestään ja omasta ajastaan. (Hörnfeldt 2020, 119, 140.)

2.1 Meri ja ihmiset

Merisuhdetta voidaan hahmottaa yksilö- ja yhteisöpaikkasuhteen käsitteen kautta. Yhteen- tai osaksi kuulumisen mahdollistamiseksi, tai jonkin paikan karttamiseksi tai suosimiseksi ja tämän suhteen analysoimiseksi on tutustuttava paikan käsitteeseen. Paikan suhdetta voidaan hahmottaa Jeffrey S. Smithin² kuusikohtaisen typologian mukaan. Keskeistä inhimillisen paikkasuhteen osalta typologiassa on niiden vaikutus kokijaan ja mitä niillä on antaa hänelle. Nämä kuusi kohtaa ovat: ”turvalliset paikat (secure places), seurustelupaikat (socializing places), elämänkaareen kuuluvat muutoksen paikat (transformative places), rauhoittavat ja virkistävät paikat (restorative places) ja historiaan liittyviä muistoja ja merkityksiä sitovat paikat (validating places) sekä luonnon katastrofien myötä katoavat paikat (vanishing places).” (Latvala-Harvilahti 2020, 234–235.) Lisäksi tähän luokitteluun voisi Latvala-Harvilahden mukaan lisätä esimerkiksi salaisiksi määritellyt, pelottavat ja stressitasoa kohottavat paikat (Mts.).

Latvala-Harvilahden mukaan yksilön ja paikan välinen suhde muokkautuu ja rakentuu mm. voimakkaaksi koetun yhteyden myötä tiloihin sekä alueisiin, joihin kokijan merkitykset kiinnittyvät (Latvala-Harvilahti 2020, 235). Abstraktiin tilaan kiinnittyy merkityksiä, kun lähiym-

² Lisätietoa paikkatutkimuksesta: Smith, Jeffrey S, toim. 2017. *Explorations in Place Attachment*, 1–12. Lontoo: Routledge.

päristö, tässä tapauksessa meri, herättää meissä tunteita ja luo yhteyden. Näin ollen subjektiivisiin kokemuksiimme paikoista vaikuttavat niin koetuista kokemuksista kuin tapahtumista muodostuva kokonaisuus. Nämä voivat tukea, sekä voimistaa identiteettiä esimerkiksi yhteenkuuluvuuden kautta. (Mts.). Toisaalta ne voivat myös aiheuttaa negatiivisia, jopa traumaattisia muistoja, jotka on vaikea hyväksyä osaksi omaa identiteettiä (Saastamoinen 2024, 59). Ympäristö- ja luontosuhteeseen, ja vielä kapeammin merisuhteeseen vaikuttavat kokemuksen lisäksi monet asiat. Suhteeseen vaikuttavat muistot sekä kertomukset merellä, arvot ja tunteet, sekä käsitykset ja käytänteet. Uudet kokemukset muovaavat yksilön ja paikan välistä suhdetta dynaamisesti. (Latvala-Harvilahti 2020, 239.) Siihen vaikuttavat myös käyttämämme arkiset kielelliset ilmaisut.

Kokemuksiemme voidaan ajatella muotoutuvan fenomenologisesti eli todellisuudessa ilmentymällä ihmisen kokemuksen kautta (Laakkonen 2020, 278). Ne ovat nähtyä, kuultua, tunnettua ja haistettua. Ne muodostuvat subjektiivisesti, persoonamme kautta, mutta suhteessa kulttuuriin tulkintakehyksemme (Laakkonen 2020, 265). Sen voidaan ajatella liittyvän holistisen, kokonaisvaltaisen yhteyden kaipuuseen. Niin myös meren kanssa. Paikkasuhde mereen ja sen luonnon läsnäoloon muodostuu aistinvaraisesti äänten, tuoksujen, makujen, tuulen ja sateen tuomissa kehollisissa tuntemuksissamme. Se muodostuu myös merimaisemassa, joka taittuu silmiimme ja nostalgisena kerrontana mielessämme. (Latvala-Harvilahti 2020, 236, 239.)

2.2 Meren saastuminen

Itämeri on suhteellisen nuori, noin 9000 vuotta vanha merialue, joka kärsii ilmastonmuutoksen seurauksista. Itämerta on kuvattu laajasti yhtenä maailman saastuneimmista merialueista. Julkisessa keskustelussa Itämereen liitetään usein likaisuus, geopoliittiset uhat, sinilevälautat, suolapulssit ja vielä, meren lohduton tilanne. (Bonsdorff 2020, 293–295.) Avomerta ja vedenalaista maailmaa voidaan pitää suhteellisen vapaana ihmisen toiminnasta. Ihmisen toiminnan vaikutukset kuitenkin uhkaavat laajasti myös merten ekosysteemejä. (Laakkonen 2020, 274.)

Itämeri näyttäytyy eri sukupolvisille henkilöille eri tavoilla. 1900-luvun alkupuolella syntyneille puhtaana merialueena, niitä seuraaville saastuvana ja uusimmille sukupolville mahdollisesti puhdistuvana. (Laakkonen 2020, 268.) Itämeri on matalana ja murtovetisenä merialueena erityisen herkkä monille ympäristöuhille. Rehevöityminen merialueella johtuu pitkälti ihmisen

toiminnan vaikutuksista. Ensikädessä rehevöityminen johtuu maanviljelystä, mutta myös ras-
kaasta laivaliikenteestä ja sen päästöistä, sekä rannikon (ja jokivarsien) teollisuuden vaikutuk-
sista ja niiden saastuttavista prosesseista (WWF Suomi/Itämeri). Itämeren ekosysteemeihin liit-
tyvät ongelmat ovat viimekädessä ihmisen aikaansaannosta (Laakkonen 2020, 284).

Saastumiskeskustelun voidaan nähdä rajautuvan osaksi elämäämme kapitaloseenin aikakautta,
josta on alettu keskustelemaan tiedeyhteisössä kriittisenä vastakäsitteenä antroposeenille³. Ka-
pitaloseenissa keskiöön asetetaan fossiilikapitalismin aiheuttamat ongelmat geologisella ihmi-
sen aikakaudella. Juurisyynä voidaan järjestelmämme nojaaminen kestäättömiin energialäh-
teisiin, kuten fossiilisiin polttoaineisiin, sekä ylikulutukseen ja tehotuotannon ”voiton maksii-
mointi logiikkaan”. (Säynäjoki 2023.) Vielä 1900-luvun loppuvuosikymmenillä Itämeren saas-
tumisongelmia ei valtamediassa käsitelty talousjärjestelmäkritiikin tai yksilöihin kohdistuvan
elämäntapakritiikin näkökulmista (Räsänen, Tynkkynen ja Heikkonen 2020, 58,59). Sen sijaan
meren ympäristöongelmat nähtiin naapurimaiden, erityisesti Neuvostoliiton aiheuttamina (Rä-
sänen ym. 2020, 58–60). Myös 2000-luvulla Venäjä on liitetty ympäristöongelmien aiheutta-
jaksi esimerkiksi keskustelussa Pietarin yhdyskuntavesien puhdistamisen, lannoitetehtaiden
(tässä myös Puola), energiaviennin ja öljytankkerien osalta (Räsänen ym. 2020, 61–62). Joi-
denkin ympäristössämme tapahtuneiden muutosten peruuttamattomuus on ajanut ihmisiä ah-
distuksen partaalle (Björklund ym. 2022, 9). Itämeri näyttäytyy myös paikallis-, sekä maail-
manpolitiikan areenana, jonka ongelmat ovat kiinnittyneet ihmisiin ja kulttuureihin (Laakkonen
2020, 284). Yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa ei uskota, ainakaan merkittävällä tasolla. Tästä
kumpuaa osansa ympäristö- ja ilmastoahdistuksesta (Björklund ym. 2022, 9).

³ Antroposeenilla viitataan ihmisen aikakauteen, jossa edeltäneistä geologisista aikakausista poiketen huomio
keskittyy ihmisen toiminnan aiheuttamiin pysyviin muutoksiin luonnossa, maapallossa ja sen geologiassa
(Björklund ym. 2022)

3 Keskeiset käsitteet: affektien ja tunteiden ruumiillisuus

Jaana Kourin väitöskirjassa *Vesi kuljettaa ääntä. Autoetnografinen tutkimus Lyyrtyrön kylän historian tuottamisesta* (2017) Kouri sanoittaa ruumiillisen tiedon merkityksiä monitasoisesti. Kourin mukaan sekä kokemine että käsitteellistäminen, jotka tapahtuvat kehollamme, määrittävät suhdettamme ympäristöön ja sen muihin toimijoihin. Orientoidumme maailmaan inhimillisinä toimijoina kehomme välityksellä. Kehon tai ruumiin voi ajatella toimivan alusta loppuun ”kompassin ja kellona”. Näin ollen oma ruumiimme katalysoi niin ajallista, kuin tilallista orientaatiotamme. *Käsitteellisen ymmärtämisen* kautta kokija sitoutuu tilaan kehollaan. (Kouri 2017, 42.) Ruumiillista intentionaalisuutta⁴ tutkinut, fenomenologian filosofista koulukuntaa edustanut filosofi Maurice Merleau-Ponty on kirjoittanut: ”Näkyvää on se mihin tartumme silmillämme; tietoista/ aistein havaittavaa (*the sensible*) mitä aisteillamme saamme kiinni.” (Merleau-Ponty 2014, 30). Merleau-Pontyn ajatus soveltuu aistitiedon ruumiilliseen tulkitsemiseen myös omassa tutkimuksessani, jossa haastateltavieni kokemusmaailmat nojaavat aistinvaraisiin, intentionaalisiin kokemuksiin.

Mereen liitetyt tunteet ja affektit voivat olla toisiinsa nähden samankaltaisia, vaikka ne on koettu yksilöllisesti muista erillään. Tätä voidaan kutsua yhtenäiseksi erillisyydeksi. (Kouri 2017, 43.) Olen itse viettänyt valtaosan elämästäni merellisessä ympäristössä, joko meren rannalla asuen tai vapaa-aikanani merta itse käyden, jonka vuoksi olen ottanut analyysini tueksi oman kenttäpäiväkirjani. Omien subjektiivisten kokemusten tuominen mukaan työhön voi välittää kokemuksellisen tiedon osana tilanteessa jaettua hiljaista tietoa (*tacit knowledge*). Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan ei-staattista, vaan intentionaalisesti kuviteltua tietoa. Filosofin Michael Polanyi katsoi tiedon jakautuvan kahteen osaan: subjektiivisesti muodostuvaan hiljaiseen tietoon ja täsmälliseen ja fokuoituun eksplisiittiseen tietoon. Näitä on kutsuttu myös ”jostakin” sekä ”joksikin” tiedoksi⁵. (Kouri 2017, 40–42.)

⁴ Maurice Merleau-Ponty (1908–1961) kehitti ruumiillisen intentionaalisuuden käsitettä tarkoittamaan kaikkea ihmisen toimintaa, ei vain mentaalisesti rajattua.

⁵ Lisää aiheesta: Polanyi, Michael & Harry Prosch. 1975. *Meaning*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 33–35

3.1 Pelon ruumiillisuus

Hörnfeldt (2020) mukaan pelko on moniulotteisesti rakentuva emootio⁶, jonka tyhjentävään kuvaamiseen liittyvät omat haasteensa. Yhtäältä se voidaan nähdä tunnereaktiona uhkaan, joka on tunnistettu. Toisaalta se nähdään epävarmuudesta kumpuavana huolena, joka on alati liikkeessä. Huolen kohteita voivat olla esimerkiksi ilmastonmuutos, terveydentila tai taloudellinen selviytyminen. Pelon liikkeellä on kumuloituva, itseään vahvistava vaikutus. (Hörnfeldt 2020, 120–121.) Tässä työssä olen käyttänyt pelon laajaa määritelmää, jolloin siihen sisällytetään huoli, sekä ahdistus.⁷

Pelot voidaan ymmärtää myös fyysisten kokemusten, kuten hikoilun, pahoinvoinnin ja hui-mauksen kautta. Toisaalta sen rajautuminen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisesti koetun välillä on epäselvää, jonka voidaan nähdä paljastavan niin yksilöissä kuin kollektiivisissa ruumiissa niiden affektiivisen luonteen. Pelkojen, kuten muidenkin negatiivisten emootioiden ja tunteiden tarkastelu tarjoaa kiinnostavan analyttisen tulokulman myös käsitykseemme kulttuurista. (Hörnfeldt 2020, 120–121.) Tunteilla ja emootioilla voidaan nähdä olevan monitasoinen sidos esimerkiksi yksilön ja tämän yhteisön, ajatusmallien, ruumiin, yhteiskunnallisten julkista ja yksityistä tilaa koskevien normien ja sääntöjen välillä (Ahmed 2011, 178).

3.2 Solastalgia, kieltäminen ja herkistyminen

Luonnonympäristöjen aiheuttamia tunnekokemuksia voidaan pitää tutkimusongelmani kannalta keskeisinä. Ympäristösuraa tutkinut maantieteilijä Lesley Head on esittänyt, että suru ja suremisen tärkeys on korostettavissa ajassamme antroposeenin aikakaudella (Björklund ym. 2022, 75). Ilmastosurun ja ahdistuksen jatkuvan lisääntymisen myötä niiden kanssa on opittava elämään resilienssin kautta, omaa sietokykyä ja kapasiteettia kerryttämällä, ilman kokonaisvaltaista lamaantumista (Head 2016, 167,168). Ympäristön muutoksen aiheuttamaa surua on nimetty mm. ympäristö- ja ilmastomelankoliaksi. *Solastalgialla* puolestaan tarkoitetaan surua henkilökohtaisesti koetun elinympäristön muuttumisesta. (Björklund ym. 2022, 74–75.) Itäme-

⁶ subjektiivisesti ilmaistavissa oleva kokemus (Hörnfeldt 2020)

⁷ Psykologian tutkimusperinteissä nämä (ahdistus, huoli, pelko) erotetaan toisistaan. Tämä ei kuitenkaan ollut tutkimusongelmani kannalta relevanttia. Tiedostan työni aiheen vuoksi psykologisten termien olevan läsnä tässä tutkimuksessani niin eettisesti, kuin eemisestäkin.

ren huononevan tilan myötä on aiheellista tarkastella negatiivisia tunteita, emootioita ja affekteja niiden taustalla myös tästä näkökulmasta. Pitkäkestoisen suremisen myötä on kuitenkin mahdollista, että syntyy uusia yhteyksiä ja käsityksiä tavastamme käsittää itsemme osana luontoa ja elonkirjoa (Björklund ym. 2022, 75⁸). Toisaalta on mahdollista, kuten myös aiemmassa tutkimuksessa (ks. Björklund ym. 2022) on havaittu, että negatiivisten tunteiden käsittämisen ja kokemisen sijaan ne mieluummin kielletään ja sivuutetaan.

Stanley Cohenin (2001) mukaan kieltämisellä voidaan tarkoittaa käytäntöjä ja tiloja, jotka luovat meille keinoja käsitellä tietoa kärsimyksestä. Löyhästi ilmaistuna sen vastakohtana voidaan pitää tunnustusta, esimerkiksi oman toiminnan vaikutuksesta tapahtumiin. Ympäristökriisistä keskusteltaessa monet hakeutuvat herkästi vaihtoehtoisen tiedon pariin, eikä oman toiminnan vaikutuksia haluta tunnustaa ja tunnustaa, vaan ne kielletään tai toiseutetaan omasta ajattelusta. (Cohen 2001.) Cohenin ajatuksia⁹ kieltämisestä voidaan peilata myös Itämeren tilasta nouseviin reaktioihin.

Pyrin tulkitsemaan sanoilla affektiivisiä kokemuksia juuri siitä tilasta aktiivisesti *itse osallistumalla* siihen niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Nämä tavat olla läsnä kietoutuvat meissä yhteen, esimerkiksi empatian ja kollektiivisesti koettujen hetkien kautta. (Pink 2015, 171–174.) Aistien merkityksen sanallistaminen affektitutkimuksessa on tärkeässä roolissa (esim Rinne ym. 2020). Ymmärtäessämme affektit jonakin tunteiden taustalla olevana ”liikkeelle panevana voimana”, tarvitsemme myös ymmärryksen oman kehomme roolista affektiivisena toimijana. Tilat rakentuvat mielessämme monimuotoisina ja kerrosteisina, mm. nostalgisen kerronnan kautta (Latvala-Harvilahti 2020, 255). Tämä nostalgisen kerronnan tavoittaminen kysyy kuitenkin myös tilalle herkistymistä.

Herkistymällä tilalle esimerkiksi pysähtymällä ja sulkemalla silmänsä, voimme löytää havainnoitavasta tilastamme uusia maailmoja (Pink, 2015, 182). Affektit voivat vaikuttaa muiston tuntoon perustavanlaatuisesti. Muistot eivät välttämättä täyttä koko kuviteltua paikkaa fyysisesti olemassa olevaksi, vaan luovat mielikuvan abstraktista tilasta, jonka kuvittelemme loppuun omien muistojemme, tietomme ja siitä muodostuvan tulkintamme kautta. Kertojan muisto *muuttuu* aina, kun hän jakaa sen kuulijan kanssa. (Pripp & Öhlander 2011, 115–116.) Mitään

⁸Tarkemmin aiheesta: Craps, Stef & ja Ida Maria Olsen. 2020.” *Grief as a doorway to love: an interview with Chris Jordan*. “*American Imago* 77:1, 109–135. <https://doi.org/10.1353/aim.2020.0006>, viitattu 25.11.2024

⁹ Cohenin ajatusten voidaan nähdä nojaavan Sigmund Freudin ajatuksiin kieltämisestä ja sorrosta.

paikkaa tai tilaa ei ole mahdollista kuljettaa täysin muuttumattomana kerronnan kautta. Paikat ja tilat muuttuvat, kuten myös niiden kokijat muuttuvat. Niiden abstrahoidut muodot kuitenkin kulkeutuvat kerronnan välityksellä eteenpäin. Esittämällä tarkentavia jatkokysymyksiä, pääsemme lähemmäs alkuperäistä kokemusta ja paikkaa. (Pripp & Öhlander 2011, 116.) Kertojan vastuulla oli kuljettaa sekä itsensä, että kuulijansa muistelemiinsa paikkoihin. Tulkinta on kuitenkin tutkijan vastuulla. Havaintoa ei voida koskaan vapauttaa täysin kontekstista, johon se on liitetty. Olemme sidottuina omaan tapaamme tulkita maailmaa tunnistamatta kokonaisvaltaisesti sitä, mitkä tekijät ovat muovanneet tapaamme tarkkailla ja havaita ympärillämme olevaa maailmaa. (Pripp & Öhlander 2011, 130–132.)

4 Aineistonvalinta ja analyysimenetelmä

Tausta-aineistonani toimi Suomen Merimuseon ja John Nurmisen säätiön toukokuussa 2023 julkaisema *Suomalaisten suhde Itämereen 2023*. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa suomalaisten merisuhdetta koko maanlaajuisesti ja siinä on painotettu aikuisväestöä. Kyselyssä oli monivalintakysymystä ja avokysymyksiä. Kyselyn avovastauksista nousi kymmeniä negatiivisia kokemuksia mereen liittyen. Kokemukset koskivat mm. saastumista, Venäjää ja jonkin tyyppistä inhoa merta kohtaan. (*Suomalaisten suhde Itämereen 2023*) Merimuseon ja Nurmisen säätiön kyselytutkimuksessa avointen vastausten pohjalta nousevat huoli ilmastonmuutoksesta, roskista, saasteista ja geopoliittisista uhista. Niissä nousee myös välinpitämättömyys, ajatus kaukaisesta kaatopaikasta tai pilaantuneesta ympäristöstä. Toivottomuus (*Suomalaisten suhde Itämereen 2023*.) Pyrin löytämään vastauksia läpikäydessäni yhteyksiä, millaisia affekteja ja tunteita meri kokemuksellisesti herättää. Näiden negatiivisten ”yhteyksien” pohjalta valmistelin haastattelurungon omia haastatteluistani varten.

Rajasin tutkimusongelmani juuri näihin negatiivisiin merikokemuksiin, sillä negatiivisten tunnistaminen on keskeistä, mikäli halutaan saada aikaan toiminnallisia muutoksia. Tausta-aineiston vastausten määrä on hyvin runsas (n=1040), jonka vuoksi se ei sovellu kulttuurien tutkimuksen kandidityöhön sellaisenaan. Olen käyttänyt aineistoa tutkimukseni taustamateriaalina, jota vasten reflektoin omia tutkimuskysymyksiäni.

Päädyin siis toteuttamaan etnologian laadulliselle, etnografiselle tutkimusperinteelle tyypillisen haastattelututkimuksen. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Sain rekrytoitua haastateltavat suhteellisen nopeasti heittämällä ns. ”verkot vesille”. Pidín itsestäni hieman meteliä ja kerroin tutkielmastani niin työpaikallani, kuin vapaa-ajallani eri sosiaalisissa ympäristöissä. Lopulta haastateltavat löytyivät välillisesti omista sosiaalisista verkostoistani. Tausta-aineiston (*Suomalaisten suhde Itämereen 2023*) negatiivisissa vastauksissa demografisesti korostuivat henkilöt, jotka asuivat kauempana rannikosta, sisämaassa. En kuitenkaan lähtenyt tiukan aikataulun vuoksi matkustamaan sinne, vaan pyrin löytämään haastateltavani nopeasti. Tämä on luonnollisesti vaikuttanut tutkimuksen tuloksiin. Rannikolla asuvilla ihmisillä on myös kulttuurisesti rakentunutta syvällisempää tietämystä merestä kuin henkilöillä, joille se on kaukainen, *toisena* näyttäytyvä ympäristö.

4.1 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Olen tuottanut tutkimusaineistoni haastattelemalla ja tulkinnut haastateltavieni negatiivisiin tunteisiin ja affekteihin liittyviä moniaistisia huomioita, muistoja ja kokemuksia teoriaohjautuvan sisällönanalyysin menetelmällä. Tällä tarkoitan sitä, että aineistolla itsellään on merkittävä rooli siinä, mitä sisällöllisiä kategorioita sen pohjalta tarkastellaan. Teoreettinen viitekehys on rakentunut systemaattisen lähiluvun kautta, jonka kautta on tunnistettu aineistosta nousseet kategoriat. (Ks. Tuomi ja Sarajärvi 2018, 127–133.) Tulkinnat, joita haastateltavani muodostavat kysymyksiini vastatessaan kiinnittyvät kuitenkin johonkin olemassa olevaa, liikkuvaan kulttuuriseen ”kehikkoon” ja kertomukseen, joita sitten analysoin. Jopa yksittäisten sanojen tunnelaukset voivat olla voimakkaita ja kertoa jotain keskeistä haastateltavan ympäristösuhteesta. (Ks. Björklund ym. 2022.) Aisti- ja tunnekokemukset nousivat haastatteluissani keskeiseen rooliin ja juuri niiden kautta mahdollista käsitteellistää affekteja kielellisesti.

Pyrin haastattelukysymyksissäni (ks. Liite 1.) mahdollistamaan haastateltavilleni polkuja sanallistaa tuntemuksiaan aistinvaraisen muistitiedon kautta. Vaikka heille oli ennen haastattelutilannetta ilmoitettu tietosuojailmoituksen yhteydessä tutkimuksen aihe, saattaa tällaisten moniaististen kokemusten tuominen tutkimuksen piiriin tuntua haasteelliselta, ilman sanalliseen muotoon saatettuja johtolankoja. Toisaalta, kun yritetään tietoisesti sanoittaa ja sanallistaa jotain sellaista, joka koetaan jo valmiiksi haastavana, on olemassa mahdollisuus siitä, että hankalaksi koetun tilanteen mukana myös aidot tunteet ja kokemukset piiloutuvat mielessämme. Pyrin haastattelutilanteissa luomaan läsnä olevan, kiireettömän ja kuuntelevan ilmapiirin, jotta haastateltavani pystyivät mahdollisimman rauhassa miettimään ja muotoilemaan vastauksiaan.

Puolistrukturoitu haastattelurunkoni eteni juuri länsimaisessa kehyksessä tunnistetun viiden aistin: näön, kuulon, hajun, tunnon ja maun mukaan. Kysymykset oli muotoiltu hyvin yksinkertaiseen muotoon (ks. liitteet1). Näistä etenimme kohti syvällisempiä teemoja, kuten negatiivisia kokemusten kautta rakentuvaa tunneperäistä kerrontaa. Haastattelin tutkimustani varten yhteensä neljää henkilöä. Haastattelut tapahtuivat viikkojen 44 ja 46 välillä¹⁰. Haastattelin kolme henkilöä Helsingissä, jossa he asuivat ja yhtä hänen kotonaan Raumalla. Haastateltavani

¹⁰ Haastattelut toteutettiin vuonna 2024.

tulivat eri puolilta Suomea. Rauman lisäksi he olivat kotoisin Varsinais-Suomesta Turun alueelta, Helsingistä ja Pohjois-Pohjanmaalta Oulun seudulta. Haastateltavistani kolme oli n. 25–30-vuotiaita ja yksi yli 60-vuotias.

Olen kirjoittanut tutkielman alusta alkaen kenttäpäiväkirjaa¹¹ syventyäkseen moniaistiseen havainnointiin, ja tarkoitukseni on jatkaa sen kirjoittamista, videoimista, kuvaamista ja äänittämistä läpi tämän lukukauden aina tutkielman viimeisen version palautukseen helmikuussa.

¹¹ Kenttäpäiväkirjamerkinnot löytyvät tässä tutkimuksessa merkintöinä KPK (pvm.).

5 Eettiset ongelmat

Affektien ja tunteiden tutkiminen meri aiheen osalta on haasteellista, sillä niihin sisältyy riski traumaattisista kokemuksista ja muistoista. Tutkimukseen liittyy tutkijan tiedonintressin tiedostaminen ja sensitiivisyys suhteessa mahdollisiin vaaroihin ja haittoihin, joita osallistuminen haastateltaville voi mahdollisesti aiheuttaa. Avoimen, rehellisen ja ihmisarvoakunnioittavan tiedon tuottamisen nimissä olen pyrkinyt arvioimaan työni erivaiheita niin, ettei se aiheuta mitään haittoja tutkimukseen osallistujille tahi loukkaa hyvän tieteenteon ohjeistusta. (Björn & Davydova-Minguet 2022, 113–114.) Käyttämäni tausta-aineiston (*Suomalaisten suhde Itämereen 2023*) osalta vastaajat on anonymisoitu niin, ettei yksittäisiä vastauksia ole helposti palautettavissa henkilöihin. Näin ollen heidän yksityisyyden suojansa säilyy. Lisäksi kyselyyn vastanneita on tiedotettu asianmukaisella tavalla, esimerkiksi aineiston mahdolliseen jatkokäsittelyyn liittyen.

Koska varsinainen tutkimusaineistoni on autoetnografisesti toteutettu tutkimushaastattelu, on tutkimukseni ja siihen liittyvien haastatteluiden eettiseen arviointiin keskitytty hyvän tieteellisen käytännön (HTK) periaatteiden mukaisesti. Käytän haastateltavistani tässä tutkimuksessa pseudonyymeja heidän henkilötietojensa turvaamiseksi. Haastateltavat ovat antaneet kirjallisen suostumuksen haastattelujen arkistointiin Museovirastolle omilla nimillään, mutta tällaista sopimusta ei ole tehty Turun yliopiston HKTL-arkiston¹² kanssa, joten henkilötiedot sisältävät materiaalit tuhoetaan HTK-ohjeiden mukaisesti oman tutkimustyöni tullessa päätökseen.

Haastattelut tullaan erillisen sopimuksen nimissä tallentamaan Museoviraston arkistokokoelmiin, josta informoin haastateltaviani ennalta, sekä haastattelutilanteen alussa. Kokoelmissa heidän tietonsa on haettavissa tutkimus tai viraston arkiston muuhun käyttöön, jolloin myös heidän henkilötietonsa ovat nähtävillä. Henkilötietoja käsitellessä ja kerätessä tulee noudattaa yhtä lailla hyvän tieteen teon periaatteita (HTK), kuin myös TENKin muuta ohjeistusta. Vaikka haastateltavat ovat antaneen kirjallisen suostumuksensa Museovirastolle arkistointiin, minulla ei ole kuitenkaan lupaa säilyttää haastateltavien henkilötietoja omilla laitteillani huolimattomasti, vaan hävitän ne ja keräämäni aineiston (äänitteet ja litteraatiot) 4 viikkoa työni arvioinnin jälkeen. (Kuula, 130, 131.)

¹² Historian-, Kulttuurin- ja Taiteiden tutkimuksen laitoksen arkisto.

Negatiivisten tunteiden, emootioiden ja affektien kuvaamisessa tulkiten aineistoa myös sellaisista näkökulmista, jotka eivät ole suoraan haastateltavieni henkilökohtaisten intressien ja edunmukaisia, vaan niin kutsutusti ”vastavalossa”. Tämä on kuitenkin tehty tieteenteon rehellisyyden ja läpinäkyvyyden periaatteita kunnioittaen (TENK 2023, 11–13). Akateemisessa tutkimuksessa eettisesti kestävästi tuotetun tiedon määrittelyyn kuuluvat perusteet toisten kunnioittamisesta ja tutkimuksen päätteeksi tulosten julkisuudesta. Haastateltavilleni ei saa aiheuta vahinkoa tai haittaa tutkimukseen osallistumisesta. (Björn & Davydova-Minguet 2022, 116; Vakimo 2010.)

Paikannan itseni tutkijana osaksi autoetnografista tutkimusperinnettä siinä määrin, että oma identiteettini on vaikuttanut osaltaan tutkimuksen toteutumiseen sen alusta loppuun. Empiirisesti tuotetun aineiston lähtökohtana olen pyrkinyt sen asteiseen objektiivisuuteen, kuin se on ollut mahdollista ja tarpeellista, mutta olen asettanut itseni osaksi tutkittavaa ilmiötä tiedostamalla vuorovaikutteisen osallisuuteni tutkittavaan ilmiöön niin ajallisesti, tilallisesti kuin paikallisestikin. Mikäli tutkimuksesta aiheutuu jotakin seurauksia jollekin taholle, ne paikantuvat tutkijaan eli minuun, eivätkä missään tilanteessa haastateltaviini. (Ks. Björn & Davydova-Minguet 2022, 116.) Olen myös näin arvioinut omaa autoetnografista asemaani suhteessa tutkimuksessa muodostamiini käsityksiin ja käytäntöihin (Mts.). Vaikka tutkimukseni pääasiallinen fokus on haastateltavieni muodostamissa käsityksissä ja tulkinnoissa, ne ovat muodostuneet suhteessa kysymyksiini, luottamukseen välillämme, sekä esimerkiksi suhteessa ilmapiiriin, jossa olemme kohdanneet.

6 Analyysi

Jokainen haastateltavani oli asunut valtaosan tai koko elämänsä rannikolla. Heistä kaksi oli työskennellyt tai työskenteli laivalla (matkustaja-, sotilas- tai rahtialuksilla, sekä laivanrakennustelakalla). Kolmannen haastateltavani (3, Mari) työmatkaan oli kuulunut lyhyt merimatka Helsingin kauppatorilta Suomenlinnaan. Maria lukuun ottamatta kaikki haastateltavani viihtyivät Itämerellä ja rannoilla myös vapaa-ajallaan ja hakeutuivat aktiivisesti sen äärelle. Läheiseen merisuhteeseen vaikuttivat haastattelujen perusteella meren äärellä eletty lapsuus ja sen positiiviset merimuistot (haastattelu 1 Helena, haastattelu 2 Aava ja haastattelu 4 Matias), merelliset harrastukset kuten kalastus ja purjehdus ja muutoin aktiivinen oleskelu merellisessä ympäristössä, joko töiden vuoksi tai vapaa-ajan muodossa. Negatiiviseen suhtautumiseen vaikutti samoin lapsuuden kokemukset, kuin myös niistä kumpuavat uhkakuvat.

Haastatteluni olivat keskimääräisesti noin tunnin pituisia, lyhyin 50 minuuttia ja pisin yhden tunnin ja 11 minuutin mittainen. Haastatteluissa pyrin saamaan aikaan sellaisen kuvauksen haastateltavien kokemuksista Itämerestä, joka luo mahdollisimman monipuolisen kuvan. Tässä kandidaatin tutkielmassa keskityn vain tutkimuskysymysteni viitoittamiin näkökulmiin. Aineistosta tuli nähdäkseni suhteellisen runsas ja sitä on mahdollista hyödyntää jatkotutkimuksessa.

6.1 ”Täst läks eikä menoans nähn”

”Täst läks eikä menoans nähn”. Tällainen teksti löytyy Helenan mukaan raumalaisen saaren rantakivestä. Se on peräisin 1800-luvun lopulta ja toimii muistokirjoituksena saaren silloisen omistajan kolmivuotiaana mereen menneelle pojalle. Pojan isä hakkasi tekstin kiveen kertoamaan tragediasta tuleville sukupolville. Myös me olemme hetken hiljaa raumalaisen kerrostaloasunnon olohuoneen pöydän ääressä. Helena on muistanut mereen menneitä, läheltä ja kauempaa. Hiljainen tilamme välittää liikutusta. Historiallisessa merenrantakaupungissa meren rooli on ollut kouriintuntuva. Se on tarjonnut elinkeinoja ja ruoan pöytään. Meri on myös ottanut monta. Helena itse on ainakin kolmannen sukupolven raumalainen ja ylpeyden siivittämänä tämä käy ilmi hänen murteestaan. (KPK 011124.) Muistelu vie meitä paikkoihin (ks. Latvala-Harvilahti 2020, 236–238). Aina en onnistunut saamaan murteesta selvää, jonka vuoksi kysyin

tarkoitusta ja tarkempia kysymyksiä. Puheesta kuulee kunnioituksen, kuin hän kertoisi rakkaasta ystävästä. Hän kertoo isänsä ja hänen isänsä työskennelleen Rauman telakalla, jonne hän itsekin suuntasi Tipulasta (Rauman tyttölyseo) rakentamaan laivoja. Laskusuhdanne vei kuitenkin työt hitsauspuolelta (”eikä sinne muutoinkaan tyttöjä huolittu”), joten matka jatkui sähköistäjälinjalle. Kuulen ylpeyttä, kun käydään läpi Selkämeren sähköistämisen ajanjaksoa¹³

Meri ei ollut tullut vain telakan kautta Helenalle tutuksi, vaan esimerkiksi praktiikkareissulla Iso-Britanniaan. Lähes kahdenkymmenen vuoden ajan hän ehti myös työskennellä Saaristomeren länsipuolella Ruotsissa ja yli mentiin Turusta satoja kertoja: ”...semmoset 400 yötä tullu vietetty ruotsinlaivoil...”. Hän kertoo ylittäneensä meren myös päivää ennen M/S Estonian uppoamista, joka tapahtui 28. syyskuuta 1994 klo 1.50. Palaamme tapahtumiin Helenan muistoissa.

Siis. Ei mun mielestä merestä ei oikein voi olla negatiivista kokemusta. Ehkä se johtui siitä, että siinä on niinku kasvanut ja sitä ei pelkää, mutta sitä kunnioittaa ja siihen mietinkin oikeastaan kasvatettiin mut just että se se negatiivinen kokemus minkä mä tuossa aikaisemminkin mainitsin, niin se on niinku sen Estonian yhteydessä kun se et tosiaankin Ruotsin valtio teki sen sen virheen, että heti seuraavana päivänä siellä niinku maan johto sanoi että että hinnalla millä hyvänsä se nostetaan se laiva sieltä ja siitä tuli siinä kauhukuva kun just tosiaankin Sally Viking (Estonian aiempi nimi), sillähän sitä niinku on matkustanut melkein satoja kertoja, niin tietää tarkalleen, että millaiselta sieltä sitten, kun siellä on ne kaikki baaritiskin takaiset. Pullo rivit ja kaikkiin vaikka niillä onkin niinku semmoinen metallieste siinä. Niin laivaa tässä kulmassa (näyttää käsillään kallistuskulmaa) ja mitä silloin tapahtuu, niin siitä tuli niinku se. Teki mieli huutaa, että *älkää älkää älkää* edes ajatelko ette halua nähdä niitä omaisianne ja sitten ensinnäkin ja kuka semmoiset työt pysyisi tekemään? (1, Helena)

Hän kuvailee tilanteen olleen kaoottinen asuinpaikkakunnallaan Keski-Ruotsissa. Estonian mukana oli mennyt lähes koko läheisen koulun naishenkilökunta, työpaikan harjoittelijan koko perhe ja maan hallitus oli ilmoittanut onnettomuutta seuranneena päivänä nostavansa uponneen aluksen. Tämä herätti Helenassa selkeästi suuttumusta näin 30 vuoden jälkeenkin. Hän palaa näihin kuvailemiinsa epätodellisen tuntuisiin hetkiin. Hän on jo haastattelun alkupuolella viitannut m/s Estoniaan ja mereen kunniallisena hautapaikkana, mutta nyt tunnelmassa on aistittavissa jopa vihaa silloisen ruotsalaishallituksen puheita kohtaan. (KPK 011124.) Nämä puheet eivät toki ole *meren vika*, kuten ei välttämättä Estoniaan onnettomuuskaan (Helena mainitsee

¹³ Sähköjä Selkämeren saariin on vedetty 50-luvulta alkaen.

tästä aiemmin viitaten ihmisen typeryyteen). Haastattelun aikana on noussut useaan kertaan ilmi, mitä tarkoitetaan meren kunnioittamisella. Tämä on vain yksi esimerkki siitä. Mereen liittyvien negatiivisten tunteiden sanoittaminen näyttää kulminoituvan juuri Estonian onnettomuuteen. Onnettomuus oli uhrimäärältään suurin rauhanaikana tapahtunut. 852 ihmistä 989 matkustajasta sai surmansa¹⁴. Estonian onnettomuus nousi negatiivisten kokemusten kautta puheeksi myös Marin ja Matiaksen kanssa, mutta Helenan ollessa onnettomuuden aikaan työikäinen, muistelu aiheesta oli eläväistä. Hän kertoo matkustaneensa tyttärensä kanssa Ruotsiin edeltävänä päivänä. Onnettomuuden seurauksena parivaljakko ei matkustanut enää autokannen alla Suomen matkoillaan. Helenan tapaan matkustaminen työn ja vapaa-ajan matkailun vuoksi autolautoilla Suomen ja Ruotsin välillä oli sadoille, ellei tuhansille suomalaisille tuttua, jos ei jopa arkista. Estonian onnettomuutta voidaan keskustella kansallisena ja ylisukupolvisena traumana (Saastamoinen 2024, 57,62), jota käsiteltiin ja on jälkikäteen käsitelty mediassa hyvin monipuolisesti. Kriisiviestintään oli keskitetty tehostetusti resursseja. Helena kertoo kokemansa mukaan suomalaisten toimineen tilanteessa maltilla ja kylmänrauhallisesti ja uskoo tämän olevan perua sodanajan kokemuksista. Kunnioitus merta kohtaan vaikuttaa peitonneen kerronnassa trauman sisäistetyksi muistoksi Helenan elämässä ja osaksi hänen identiteettiään (Saastamoinen 2024, 59–60).

6.2 ”Varo heikkoja jäitä”

Istumme Viikin kirjastossa Poukama nimisessä työskentelytilassa. Luennot ovat loppuneet ja valmistaudumme haastatteluun kahvikupin äärellä. Aava on tullut suoraan luennolta, itse olen työskennellyt viimeiset tunnit kirjastossa. Ilmassa on pientä iltapäiväväsymystä, mutta ehkä kahvi tekee tehtävänsä. (KPK 061124.) Merisuhde näyttäytyy Aavan elämässä tärkeänä jo hänen merellisen nimensä vuoksi. Heti haastattelu alkaessa syntyy käsitys hyvin läheisistä ja voimakkaistakin kokemuksista meren äärellä. ”Sellainen mieluinen elementti vesi. Joo” Aava toteaa. Hänen merelliset kokemuksensa kiinnittyvät mökkeilykulttuuriin, purjehtimiseen, surf-faukseen ja sukeltamiseen, sekä ennen kaikkea jo varhaisesta lapsuudesta asti rakkaaseen uimiseen. Meri vaikuttaa olevan hyvin läheinen ympäristö Aavalle vuodenaikasta riippumatta. Tärkeää on, että voi elää ja olla sen äärellä (haastattelu 2). Keskustelu negatiivisista kokemuksista

¹⁴ Hjelt Yrjö. 26.9.2024. Totuus Estonian turmasta. Yle. <https://yle.fi/a/74-20114081>, vierailtu 20.11.2024

meren kanssa kiinnittyikin verrattain yllättävään aiheeseen, ainakin Pikku Kakkosta¹⁵ seuraneille tuttuun hokemaan ”Varokaa heikkoja jäitä”. Voin kuulla äänen yhä päässäni (KPK061124).

OK ehkä sellainen tulee mieleen myös, että tavallaan niin paljon, ehkä ulkoisesti ja kulttuurista tällainen ”varo heikkoja jäitä”. Eli jos me mietitään sitä, niin on pysynyt visusti kaukana tavallaan merestä, ehkä silleen, ellei ihan varmuutta sitten talvella, että se jää vaikka kestää. Ja sitten nyt ehkä aikuiselämänsä on niinku Helsingissäkin saanut nauttia talvista, jolloin se oikeasti meri on jäänyt, niin siinä on semmoinen pieni pelko ja varovaisuus, että se on aistit. On taas hereillä että sä kuulet kuulleet hyvin ja sä oot jollain tavalla valppaana, että se pelko ehkä näkyy sellaisena niinku. Just tarkkaavaisuuteen ja havainnointina ja sitten semmoisena varovaisuutta, että ei ehkä ole... Se estää ehkä rentoutumassa täysin. Jos sä tiedät sen vaaran mahdollisuuden, kun sä kävelet siellä jäällä vaikka olisikin tosi paksu jää niin sanotusti. Ja se tuntuu, että se on tullut ehkä ulkopuolelta, vaikka ymmärtää sen niin kun. Sen niinku taustan. Mikä siinä on ja sen syyn? (2, Aava)

Aistitiedon merkitys jäiden tuntemuksessa luovat kiinnostavan tulokulman ympäristöstä heräävien tunteiden ja affektien havainnointiin. Aava on kertonut viettäneensä lapsena aikaa myös talvisin Turun saaristossa. Ensisijaisesti muistoon heikkojen jäiden varomisesta on liittynyt hänen mukaansa ehkä ulkopuolinen kehoitus, mutta toisaalta nyt aikuisena hänen käydessään jäällä sama varovaisuuden ”ääni” seuraa mukana. Jään käyminen ja siitä opittu on ollut tärkeä osa saaristolaiskulttuuria vuosisatojen ajan (Siivonen ja Kouri 2020, 82). Vaikka nyt jäällä liikkuminen näyttää tapahtuvan virkistymismielessä, samat vaistot vaikuttavat heräävän, kun arvioidaan turvallista liikkumista vieraassa ympäristössä, veden päällä. Samalla Aava vaikuttaa kokevan haikeutta Etelä-Suomessa yleistyneistä jäättömistä talvista ja kokee vuodenaikojen vaihtelun voimavarana.

6.3 ”En mene”

”Ahdistus. Syvyydet. Paikat, joissa en halua olla”. Näin Mari vastaa, kun kysyn häneltä ensimmäistä mereen liittyvää mielenyhtymää Helsingin keskuskirjasto Oodissa haastelumme aluksi. Kielteinen ilmaisumuoto meri ja Itämeri aiheessa on pääroolissa koko haastattelu tilanteen ajan. Mari kertoo eläneensä koko ikänsä rannikolla ja matkustelleensa lapsena perheensä kanssa

¹⁵ Yleisradion Yle Tv2 arki-iltaisin lähetetty lastenohjelma. Heikot jäät: varokaa heikkoa jäätä! on Camilla Mickwitzin luoma pala-animaatioelokuva, joka sai ensi-iltansa 4.4.1986. Yle Areena, <https://areena.yle.fi/1-50089001>, vierailtu 20.11.2024.

usein merenrantakaupunkeihin. Negatiiviset mielikuvat näyttävät nousevan juuri lapsuusmuistoista.

Mä oon joutunut veden varaan sillä, että mä putosin jäihin mökillä, mutta se ei ollut sille paha, että se oli justinsa jossakin tässä korkeudella se vesi että se ei ollut silleen niinku mitenkään vaarallinen tilanne, mut siis silleen, mutta se oli tosi epämiellyttävä se hetki ja toisen kerran kun me oltiin ulkomailla italiassa niin mulla aallot heitti mustekalan mun jaloille. (3, Mari)

Lapsuudessa kohdatut epämiellyttävät kokemukset veden ja meren kohtaamisen kanssa kuuluvat Marin kertomuksessa. Muisto mustekalan huuhtoutumisesta jalkoihin tai mökillä jäihin uppoamisesta ovat saaneet mahdollisesti muodostaneet traumaattisen muiston, joka on saanut hänen käyttöksensäkin muuttamaan meren läheisyydessä. Traumaperäinen ajattelu voidaan nähdä osa sisäistettyä mallia toimia traumaattisen muiston ohjaamana (Saastamoinen 2024, 64–65). Hänen kertomassaan hän palaa hyvin yksityiskohtaisiin ja kuvaileviin muistoihin, joka saa kuulijan vakuuttumaan tapahtumien luonteesta ja niiden pitkäkestoista vaikutuksista. Huomionarvoisena niin mustekala muiston, kuin jäihin putoamisen osalta voidaan pitää kokemuksen ruumiillisuutta. Ruumiilliset tuntemukset voivat elää kehossa trauman muodostumisen jälkeen koko elämän (Mts.). Jos samankaltainen, vetinen tai merellinen ympäristö aiheuttaa kertatoisensa jälkeen negatiivisia tuntemuksia, on haasteellista alkaa muuttamaan mielenyhtymiä sen tarjoamista kokemuksista. Käänteentekeväenä hetkenä merisuhteessa Mari kuvaa sukellusretkeä Sisilian Taorminan kaupungin läheisellä kalliorannalla. Vaikkei muisto ei liity suoraan Itämereen, sen muistelulla on ollut nähdäkseni korostunut vaikutus haastateltavan universaalimpaan paikkasuhteeseen meriympäristöissä.

...Ja me mentiin siellä sitten uimaan ja mä muistan kun mä katoin niinku uimalasit päässä. Katoin niinku sinne veden alle ja mä en nähnyt mitään muuta kun niin kun syvää sinistä loputtomiin niinku mitään muuta ja sitten siellä mä en nyt osaa arvioida yhtään mitenkä syvän se oli, mut semmoinen... valtava kalaparvi uiskenteli jossakin mun jalkojen alta ja se oli tavallaan se hetki milloin mulla niinku flippasin ja tai siitä päässä ja mä en sen jälkeen enää suostunut mennä veteen... Joo se oli mulle se. Hetki tai siis se on se hetki. Milloin mä muistan sen, että jotenkin että en enää sen jälkeen. (3, Mari)

Syysseuraus suhteen tunnistaminen näin yksityiskohtaisesti, kuin Mari pystyy pelkonsa muodostumisen paikantamaan, kertoo nähdäkseni juuri käänteentekevistä hetkeistä, suorastaan *momentumista*. Oman rajallisuuden kohtaamisen meren syvyyksiä havainnollistaa talassofobian

muodostumista. Pelkoon voi limittyä ahdistuneisuus siitä mitä meressä odottaa ja toisaalta pelko meren tilallisesta, valtavasta tyhjyydestä. (Jamieson ym. 2021, 798.) Mari kuvaakin näitä aspekteja suhteessaan mereen. Fobioiden tutkimus on ollut länsimaisessa lääketieteessä psykiatrian ja psykologian tutkimusalaa, mutta kulttuurisesti niitä voidaan lähestyä mm. emotionien kautta (Hörnfeldt 2020, 118).

6.4 ”Pystyykö sillä enää ylittää, että mentiin just siinä niinku rajamailla.”

Neljäs haastateltavani on kyntänyt Suomenlahtea vauvasta saakka, sekä Saaristomerta ja Ahvenanmeriä ja Tukholman saaristoa viime vuosina myös ammatikseen. On hankalaa kuvitella merimiehen pelkäävän merta. (KPK 131124.) Haastattelussa käy ilmi Matiaksen toimineen matkustajalaivan keittiön lisäksi myös Suomen puolustusvoimissa *spadena* eli muonitusvastavaana laivakokkina. Merelliset negatiiviset kokemukset näyttävät kulminoituvan ruumiillisiin kokemuksiin. Varhaisin lapsuusmuisto merestä Matiaksella on, kun hänen siskonsa estää tätä hukkumasta.

No veden varaan sinänsä pienenä, kun opittiin uimaan. Siitä ehkä jäi hieman traumat. Onneksi rakas siskoni oli tarpeeksi lähellä ja siinä hetkessä ehkä pelasti jopa henkeni vetämällä korvasta ylös, että mä pääsin pinnan päälle. Siinä suhteessa olen joutunut, mutta muuten en ole tahtomattani joutunut veden varaan. (4, Matias)

Kuten aiempienkin haastateltavien kohdalla, kehon muisti korostuu myös Matiaksen läheltä piti-kertomuksessa. Toki tähän voidaan suhtautua hivenen kriittisesti, sillä tämä tyyppisen lapsuuden kertomusperinteen kohdalla voi olla mahdollista, että muisto pohjautuu hänelle myöhemmin kerrottuun tarinaan, joka on ajansaatossa muodostanut valemuiston. Joka tapauksessa kertomus on jäänyt elämään Matiaksen muistoissa ja hänen kuvauksensa siitä on todentuntuinen. Matiaksen negatiivisiin merimuistoihin liittyy myös huonovointisuus niin lapsuudessa, kuin miinalaiva Hämeenmaan ajoilta.

Ensimmäinen mitä mä tällä hetkellä ehkä muistan oli kun Helsingistä meni vielä vähän pienempiä katamaraani tyyppisiä laivaan. Mitkä menet silloin paljon nopeammin Tallinnaan kuin muut laivat ja kerran mentiin semmoisella yli, mikä oli aika riskillä, niinku siinä että mietittiin, että pystyykö sillä enää ylittää että mentiin just siinä niinku rajamailla. Ja ja keinumien oli aika kovaa ja paha olohan siinä nuorille pojalle tuli ja sitten tota päästiin turvallisesti onneksi perille, mutta oli sitten paha olo koko päivän niin tultiin sitten illalla

takaisin, niin sain sitten laivalla juotua paljon jaffaa koska jostain syystä jaffan lapsille aina se pahan olon lääke, kun me oltiin oksentelu niin tää on ehkä ensimmäinen semmoinen konkreettinen merimuisto mulla kun ollaan vaikka menty yli. (4, Matias)

Muistot kovasta merenkäynnistä ja pahasta olostä näyttävät kiinnittyneen niin tilaan kuin paikkaan ja niiden kulminoitumisessa helpottavaksi tekijäksi Jaffan juominen. Huonovointisuus merellä voi Matiauksen kertomuksen mukaisesti jäädä elämään muistoihin pysyvästi. Myös esimerkiksi pahoinvoinnista johtuneen oksennuksen hajuun ja makuun on mahdollista palata muistitiedon varassa. Tällaiset moniaistiset kokemukset tuottavat myös hiljaista, ruumiillista tietoa (ks. Kouri 2017, 40).

...että siellä kyllä huomasin merenkäynnin erittäin roimasti välillä ja kerran ehkä itsekin olen pahan olon takia mennyt kannelle ja eka katson hienosti horisonttiin ja seuraavana nään meren tästä keinoista johtajana oli aika roisin syystuulet ja silloin hieman pelotti myös jopa olla ulkona, että aika nopeasti sitten palattiinkin sisään, mutta palvelutehtävistä ilmeisesti sitten suoriuduttiin ja ruoka saatiin pöytään myös ja. Erittäin mahtavaa ruokaa. (4, Matias)

Pahoinvointi merellä nousee haastattelussa vielä toisen ja kolmannenkin kerran. Vaikkei Matias kuvaa näitä kertomuksia erityisen negatiivisävytteisesti, vaan kertoo kokemuksistaan hieman humoristiseen tyyliin, on hänen kertomastaan kuitenkin aistittavissa, ettei merisairaana olo ole ollut kovin hääviä. Huumorilla voidaan pyrkiä käsittelemään vaikeasti kohdattavia asioita ja tunteita. Toisaalta juuri oksentaminen voi muistoissa tuntua helpotukselta, kun keho hyvin fyysisen prosessin jälkeen onnistuu löytämään ulospääsyn pahoinvoinnista.

...ei se Puolustusvoimilta ei jäänyt paljon hyviä muistoja, paljon hyviä tuoksuja juuri ja paljon myös huonoja tuoksuja on vietetty aikaa siellä WC:n puolella merenkäynnin takia, että löytyy molempia. Mutta siis erittäin hyviä tuoksuja, muistoja, mutta ei ehkä semmoista *currykastike*. Ehkä eniten indikoi sitä, kun tehtiin currykastiketta. Ehkä pahimmissa merenkäynnissä mitä olen tehnyt ja se on semmoinen väkevä muisto mistä eräs kaverini on myös sanonut, että hän ei ole vielääkään sen jälkeen tehnyt currykastiketta ja tästä on kumminkin aikaa X vuotta. (4, Matias)

Ruokaluihin liittyvät muistot voivat rakentua hyvin moniulotteisina ja laivojen ruokarytmi säätelee arkea hyvin rutiininomaisesti työ- ja vahtivuorolistojen ohella (haastattelu 4). Kovassa merenkäynnissä ei ole lainkaan tavatonta, että juuri nautittu ruoka muuttuu oksentamisen myötä hyvin ruumiilliseksi ja lihalliseksi muistoksi. Ruumiilliseksi pahanolon tunteen, vatsan rampailun ja kakomisen kautta, kun taas lihalliseksi muiston kiinnittyessä painovoiman sanelemien

ehtojen myötä osaksi aaltojen liikettä, jotka riepottelevat sotalaivaa oman temponsa tahtiin. Ruumis kiinnittyy näin meren rytmiin ja osaksi sitä, vaikka ilmassa sen liike on epätasaisempi, kuin mitä se olisi yhteydessä veteen. Currykastikkeeseen liittyy Matiaksen kertomassa niin kuuloluiden välityksellä tasapainoaisesti, haju, maku ja visuaalinen kuvitelma. Pystyin itsekin kuvittelemaan kellertävän, tahmeapintaisen annoksen mielessäni ja niiden yhtyessä vinosti tempo-vaan aallokkoon kouristuksen vatsanpohjassani (KPK131124).

6.5 Ympäristöpelosta, -surusta ja -vihasta

Mereen liittyvien negatiivisten kokemusten sanoittaminen näyttäytyi haasteellisena tehtävänä kaikille haastateltavilleni. Jopa Mari voimakkaasta negatiivisuudesta huolimatta haki pitkään sanallista ilmaisumuotoa niille tunteille ja voimille, jotka saivat hänessä aikaan talassofobian tai sen kaltaisen syvyiksiä karttavan emotionaalisen kokemuksen. Huolimatta siitä, että jokaisella haastatellullani tuntui olevan hyvin henkilökohtainen ja voimakaskin suhde mereen ja nämä suhdeverkostot, esimerkiksi meren paikallisten merkitysten kautta, eivät juuri ristenneet keskenään. Yksi asia oli sellainen, josta kaikki kantoivat osaltaan huolta. Se oli huoli Itämeren tilasta.

Ehkä se. Jonkinnäköinen julmettakin viha. Että kuka piru se meidät on pilannut. Siis saastuttanut toi toi sä. Vastustaminen on semmoinen, että se on niinku ihan käsittämätöntä. Että se vaan jatkuu. Jatkuu vaikka sitten tästä. Asiasta on nimittäin puhuttu kuusikymmentäluvulla saakka, että te olette sen verran nuorempaa sukupolvea, että te kuvittelette, että ympäristötietoisuus on tullut vasta nyt, mutta sitä on tankattu sieltä ihan kuusikymmentäluvulta. Sä oot niin kauan kun mä muistan, mä en tiedä sitten onko sitä ennen. Kuitenkin, mutta se on niinku mun oma muistikuva ja se se on ihan käsittämätöntä, että että. Ajattele mitä Rauman edustalla tapahtuu nyt näitä laitosprosesseja. Siinä menee. Mä en sitäkään tiennyt, että siellä menee tehtaan vieläkin suorita päästöjä. Ei niitä niinku edes suodatetaan siis tämmöistä mitä me kritisoidaan jos-sain... jos me ollaan jollain etelän rannalla että kuin ne päästään suoraan. No esimerkki on tuossa noi ikkunan takana. (1, Helena)

Helena sanoitti tuntemuksiaan ihmisen toiminnan vaikutuksista mereen jopa vihana. Hänen huolensa vaikutti kouriintuntuvalta ja hän löysi omasta lähiympäristöstäänkin syytä meren tilan heikkenemiseen. Hän kuvaa yllä olevassa lainauksessa ja useissa kohdissa haastattelua Rauman kaupungin, energiatuotantolaitosten (mainitsee Olkiluodon ydinvoimalat) kuin muiden teollisuuslaitosten aiheuttamia toimintamalleja, jotka ovat suoraan verrannollisia ympäristön kuormitukseen Rauman meren alueella. Syyt löytyvät ”tuossa noi ikkunan takana”, kuten Helena päättää. Hän nostaa myös liikenteen päästöt yhdeksi osatekijäksi meren samentumiselle. ”Mun mielestä se mikä on lisääntynyt on liikenne, niin se on satakertaistanut mun lapsuudesta”, hän

kuvaa. Vihastuminen ympäristökriisiin edetessä on tunnistettu myös tutkimuskirjallisuudessa. (Hiltunen ja Rainio 2022, 121.) Voimattomuuden tunne voi osaltaan laukaista myös kipinän toimia, esimerkiksi liittymällä mukaan luonnonsuojelu-, ympäristöaktivisti- tai -järjestötoimintaan. Huoli kuitenkin näkyy myös muilla tavoilla aineistossa.

Se ei tunnu, niin se ei tunnu niin este... eettiseltä ja sitten yleensä, kun sä menet uimaan niin sinne on ehkä semmoinen tietty yhteys ja luontoon ja se esteettisyys. Mut sitten, jos se on tosi tolleen niinku kaupunki miljöössä ja joku kivihiihlikasa siinä niin siitä se vie vähän pois siitä nautinnosta ja sulla tulee just siitä vähän semmoinen... Ehkä likanen saastunut olo. (2, Aava)

Kokemus likaisesta ja saastuneesta merestä jaettiin jokaisessa haastattelussa. Se nousi niin aistinvarasiin kysymyksiin vastatessa, kuin meren uhkakuvista kysyttäessä. Aava tunsi kokevansa surua oman lähiympäristönsä rantojen puolesta. Ympärivuotisesti meressä uimista harrastavana hän oli harmistunut siitä, että sinilevälautat saattoivat pilata kesän rantapäivien suunnitelmat ja viedä pois mahdollisen ilon, jota uiminen olisi tuottanut. Myös Matias kuvaili levälautojen pilaamia uintireissuja haikein mielin (haastattelu 4). Aava kertoi haastattelussa erityisesti kylmäuinnin positiivisesta vaikutuksesta hyvinvointiinsa. Kesäisin uinti voi olla virkistävä ajanviete vapaa-ajalla helteisessä kaupungissa. Valitettavasti juuri helteiden aikaan myös levälautat löytävät tiensä usein rantaan. Aava kuvaa yllä olevassa tekstissä meressä uimista myös esteettisenä kokemuksena, johon likainen kivihiihlikasa on asettanut vastakohtan Merihaan mattolaiturilla. Rakennetun urbaanin ympäristön tilallinen suhde mereen näyttäytyy tässä Aavan kertomuksessa ristiriitaisena. Yhtäältä vapaa-ajan virkistymisen kanssa hän joutuu kamppailemaan ajatuksesta meren saasteiden ja vedenpilaantumisen pelon vuoksi. Kokemus langettaa positiivisen mielenyhtymän ylle negatiivisen varjon. Virkistävä ja merkityksiä sitonut paikka on muuttumassa katoavaksi, pelottavaksi paikaksi (vrt. Pauliina Latvala-Harvilahti 2020, 234–235).

6.6 Kieltäminen ja toiveet horisontissa

... no tietenkin järjestötoiminta mikä nytkin tapahtuu jo paljon. Se on erittäin hyvää. Mutta siitä pitäisi saada mun mielestä vielä ehkä laajempi kansallinen tai valtakunnallinen keskustelu käyntiin, että se aina herää joka vuosi siihen tiettyyn aikaan Itämeri rehevöityy sinilevää on paljon, mutta se keskustelu myös kuolee tosi nopeasti mulla ja se pitäisi ehkä ottaa enemmän sitten esiin myös vaikka talvisin, *että pidetään että niinku sitä hereillä*, että hei ajatelkaa nyt mikä meri meillä on tässä ja me pilataan sitä, mitä me voidaan tehdä, että me voitaisiin parantaa se, niin se voisi olla. Niinku poliittisesti ottaa... tai media voisi tuoda sitä enemmän esille, että hei että tehdään tutkivaan journalismiin,

miten me voidaan parantaa vaikka merityötä tai merellä työskenteli ihmiset pystyisi parantamaan sitä että tai yhtiöt että semmoinen että miten tietenkin maatalouden kannalta sitä voisi parantaa ettei sieltä tule sitä jätettä ja yksilöiden kannalta, että hei älkää roskatko sinne merelle. Jos te olette siellä laivalla niin alkaa heittääkö oikeasti niitä tuoppeja tai mitä tahansa vittu sinne mereen... mediapoliittinen keskustelu on niinku ne mitkä ehkä olisi ekana ja sitten järjestöt tekee paljon hyvää työtä, mutta itse en ehkä ihan niin paljon näe niitä tekevästä työtä kun ne voisi tehdä. Mutta totta kai ne ehkä tekee myös muualla kuin mun elämän piirissä sitä työtä niin voi olla että mä en mä oon vaan ollut sokea sille... vaikka välillä näkee myös näitä pelastetaan Itämeri kampanjoita ja ja tää on lappuja ja tarroja, mutta ne voisi olla silti vielä niinku ehkä vähemmän näkyvämpää ja tietenkin Elokapinan suhteen, että he voisi tehdä... meren puolesta kapinaa siinä suhteessa, että heillä on hyviä aiheita, mutta. No että ajatelkaa myös Itämerta. (4, Matias)

Tämä Matiaksen puheenvuoro kiteyttää nähdäkseni merellisiin tunteiden, kuten solastalgian ja ympäristötoivon näkökulmia. Yhtäältä merimies on tietoinen järjestötason luonnonsuojelutoiminnoista, mutta myös silminnähdyn turhautunut toimien tehottomuuteen. Hän povaa vastuuta niin yksilötason toiminnasta, mutta erityisesti median roolia tutkivan journalismin suhteen. Myös maatalouden vaikutukset meren heikkoon tilaan tiedostetaan ja Matiaksen puheesta välittyy tunne aidosta, syvällisestä huolesta ympäristöämme kohtaan. Toisaalta ongelmia tarkastellaan juuri siitä näkökulmasta, joka ei koske omaa toimintaa tai toimijuutta. Ne siivutetaan ikään kuin ohimennen. Tällainen on tyypillistä inhimillisessä toiminnassa yleisesti. Ongelmia on helppo havainnoida itselle vieraiden ja etäisten toimijoiden parissa, mutta samalla sivuutetaan herkästi oman toiminnan haitallisuus. Syyllisiä etsitään ja ollaan samalla etsimättä. (Ks. Cohen 2001.) Toivo tarvitsee toimiakseen myönteisyyttä ja toimijuutta (Hiltunen ja Rainio 2022, 123–126).

Esimerkiksi laivayhtiöiden saastuttava toiminta Itämerelle on sivuutettu niin tässä, kuin muissakin haastatteluissa lähes tyystin. Tämä on toki luonnollista ottaen huomioon työpaikan merkityksen kapitalistisessa yhteiskuntajärjestelmässämme. Tämä saattaa hiljentää omaa pyrkimystä muuttaa haitallisia toimintamalleja omassa elinpiirissämme pelotevaikutuksen uhalla. Riski siitä, että aiheuttaisimme negatiivisia vaikutuksia työnantajamme liiketoiminnalle, nähdään työntekijänä liian suureksi, jotta muutosta lähdettäisiin ajamaan sisältä käsin. Syylliset on löydettävä muualta. Matias kyllä tunnistaa laivayhtiöiden toiminnan haitallisuuden, mutta ei lähde avaamaan sitä syvällisemmin.

Oman roolin merkityksen kieltäminen on hyvin tyypillinen tapa suhteuttaa itsensä osaksi ympäristökriisiä (esim. Cohen 2001). Kiistämisen mekanismeilla pyritään suojelemaan itseä ja

oma toiminta esitetään hyväksyttävänä ohittamalla sen vaikutukset todellisuuteen. Näennäiset turvallisuuden tunteet säilyttäminen ja viihtyvyys nähdään arvokkaampina, kuin tosiasioiden ”tunnustaminen”.

Ympäristötoivon näkökulmasta tilanne näyttäytyy lohduttomana. Myös muissa haastatteluissa oman toimijuuden merkitys sivuutetaan lähes tyystin. Helena sanallistaa kyllä laajemmin ihmisten ja yritystoiminnan vaikutuksia Rauman meren alueella, mutta varsinaisia ”ympäristön pilaajia” haetaan niin kaupungista, kuin teollisuusyrityksistä käsin. Ei yksilön tai yhteisön mahdollisuuksista vaikuttaa kehityskulkuihin (vrt. Räsänen, Tynkkynen ja Heikkonen 2020, 60–61). Tämä yhteys toistui myös Aavan ja Marin haastatteluissa. Mari sanallistaa omaa kokemustaan yksilön mahdollisuudesta vaikuttaa seuraavasti:

No niin me sitten me tiedetään miksi vesistöt saastuu, mutta ei me pystytä tekemään niille yhtään mitään, koska vihreän siirtymällä hidasta se ei tule meidän elikkä. Tapahtumaan ja justiinsa. Se, että niin puhutaan niin massiivisista prosesseista, että ei niitä voida vaan niinku lopettaa tai niinku pysäyttää. Ja sitten jos me kuvitellaan että... Me jollakin niin... Kun vegaanisen ruokavali-
on tai kasvissyönnin avulla pystytään ratkaisemaan näitä asioita, niin se ei tule tapahtumaan. Se on niinku semmoinen ihan täysin semmoinen niinku utopistinen haave. (3, Mari)

Tässä Mari kuvaa hyvin konkreettisella tasolla yksilön ambivalenttia suhdetta yhteisötason muutoksen aikaansaamiseksi. Hänen mainitsemansa vihreällä siirtymällä (*green transition*) tarkoitetaan elämänprosessien (kuten teollisuuden) irtikytöntä uusiutumattomasta energiasta ja luonnonmonimuotoisuutta vähentävistä toimista (Bianchi, Pisiotis ja Cebreira Giradez 2022). Hän kuvaa omaa ymmärrystään esimerkein *utopistisesta haaveesta*, jossa veganismin keinoin luovuttaisiin maapalloa valtavasti kuormittavasta lihantehotuotannosta. Maatalouden vaikutukset vesistöihin ja ympäristöön nousivat muissakin haastatteluissa vastaavasti tiedostettuina, tosin Helena katsoi länsirannikon maatalouden olleen kestäväällä pohjalla. Marin kuvailusta välittyy tietty ärtymys, ja hän jatkaa aiheesta makrotason tarkastelusta yksilötasoon seuraavasti:

Siinä on tämä pointti nimenomaan siis se, että nää voit ostaa sen luomu tomaatti rasian, mutta loppupeleissä se kaikki se koneisto mitä sen takana on. ei sillä ole loppupeleissä kauheasti mitään merkitystä. Tai se ostat sen muovipussin kaupan kassalta vai onko sulla kangaskassi mukana, että puhutaan niin mitättömän pienistä asioista mitä kukaan yksityishenkilö pystyy tekemään, että sen takia luonto ja vesistöt saastuu koska niinku ei ole vaihtoehdot on liian pieniä. Ne ei ole niinku pysty handlaamaan sitä koko massiivista koneistoa prosesseja mitä siinä niinku tarvitaan... (3, Mari)

Turhautuneisuus yksilön mahdollisuuksiin tai ehkä pikemmin mahdottomuuteen kiteytyy tässä Marin esimerkissä. Hänen mukaansa meille tarjottavat vaihtoehdot kestävämpien ympäristön ja vesistöjen suojelutoimien eteen ovat ”mitättömän pieniä”. Hänen vastauksessaan kaihu tietty kaiho. Asian tilan vakavuus on sisäistetty ja tarkkaan mietitty, mutta samalla keinot parempien ratkaisujen tekemiseksi tuntuvat mitättömiltä. Kuten Hiltunen ja Rainio ovat osoittaneet, solastalgiaa voidaan kokea näin (ks. Hiltunen & Rainio 2022, 74–75). Kokonaisvaltaisesti elämäämme ravisteleviin muutoksiin on haastavaa suhtautua tilanteen monimutkaisuuden vuoksi. Helppoja ratkaisuja ei ole näköpiirissä ja suurten muutosten läpiviemiseksi ei ohjata riittäviä resursseja. Tämä johtaa yksilöiden ja yhteisöjen tasolla herkeämättä apaattiseen tilaan, jossa surumielisyyys ja motivaation puute estää toimijuuden merkityksen näkemisen ja vaihtoehdot piiloutuvat (ks. Hiltunen ja Rainio 2022, 119–121). On aiheellista pohtia, onko tämä kaltaisen ympäristösurun taustalla sellaisia affektiivisiä voimia, jotka johtavat toimimattomuuteen. Vai onko ympäristösuru itsessään niin voimakas tunne, että mahdollisuuksien horisontti piiloutuu sen kokijalta tyystin.

Vaikka toivottomuus, viha ja suru ja pelko nousivat aineistossa negatiivisina tunnetiloina ja niiden taustalla hahmottomampina affekteina, halusin tuoda tutkimukseeni myös toivon näkökulman, joka kehystäisi haastavia ja negatiivisia kokemuksia, joita haastatteluissa oli noussut esiin. Kuten Helena nosti haastattelussa esiin ajaessaan veneellä matalikkoon Pyhämaalla perunanhaku reissullaan: ”Niin kyllä se vain saattaa kuka tahansa tarvita toista ja apua, niin se on.”. Käsitelläksemme negatiivisia tunteita, kuten ympäristösurua suhteessa Itämereen, olisi keskeistä tunnistaa yhteisöstä sellaiset tekijät, joiden avulla kuvitella parempi tulevaisuus. Osaltaan eri ajatushautomot, kuten Sitra¹⁶ tekevät tätä, mutta muutoksen tulisi tapahtua nähdäkseni arkisesti, ihmisten ja kansankulttuurin tasolla. Ongelmia passiivisesti sivusta seuraamalla eivät muutokset tapahdu itsestään. Päätän analyysi lukuni Helenan voimalliseen lausahdukseen:

No, katso kun se on likaista. Että mulla on mun mummoni elikkä mun äitini. äiti on ollut aikanaan aika räväkkä niin se on sanonut että ja puhtaimmat kädet on paskakuskeilla. Ja niin se sitten on kyllä... (1, Helena)

¹⁶ Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, <https://www.sitra.fi/aiheet/kysymyksiä-ja-vastauksia-sitran-toiminnasta/>, vierailtu 29.12.2024

7 Tulokset ja johtopäätökset

Negatiiviset tunnekokemukset ja niiden taustalla vaikuttaneet affektit hahmottuivat tutkimuskysymysteni valossa hyvin kirjavana joukkona erilaisia tapoja ilmaista suhdetta mereen. Valtaosin haastateltavieni suhde mereen oli positiivinen, jonka vuoksi näiden negatiivisten kokemusten tavoittaminen kysyi ymmärrystä merisuhteen kokonaisvaltaisuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Nämä nivoutuivat yhteen muistitiedon, nostalgisen kerronnan ja tilan ja paikan kuvailun kautta. Vain yksi haastateltavani koki *meren itsensä* negatiivisten tunteiden kautta, johon vaikuttivat affektiiviset kokemukset merellisissä ympäristöissä. Sen sijaan mereen liittyviä negatiivisia tunnekokemuksia nousi kaikissa haastatteluissa suhteessa ihmisen toiminnan aiheuttamaan ympäristön pilaantumiseen Itämerellä.

Alla oleva taulukko on luotu tarkoitukseni havainnollistaa tutkimuskysymyksiä pohjalta haastatteluista nousseita tuloksia. Taulukossa haastattelut on allokoitu toteutumisen järjestyksen mukaan kronologisesti niin, että ensimmäinen haastattelu on haastattelu 1 (Helena). Olen asettanut tutkimuskysymykseni taulukon yläpalkkeihin horisontaalisesti samassa järjestyksessä, kuin esitin ne johdannossa (s. 5). Näin ollen jokaisen haastattelun kohdalle muodostuu rivi, jossa olen tulkinnut haastattelua tutkimuskysymys kohtaisesti. Taulukolla pyrin helpottamaan tulosten havainnointia.

Tutkimuskysymykset oikealla, pseudonymisoidut haastateltavien nimet alla.	Negatiiviset tunteet ja affektit Itämerestä	Yhtenevät kokemukset haastateltavien välillä	Toimintaan johtavat affektit
Haastattelu 1 (Helena)	M/S Estonian muistelu, huoli ympäristön muuttumisesta ja meren tulevaisuudesta	Ympäristöhuoli, Pelko meren tulevaisuuden puolesta, ylisukupolvinen muistaminen Estonia	Kouluttautuminen, muutokset elintavoissa, tiedonlisääminen ja sen prosessointi.
Haastattelu 2 (Aava)	Merellä likaantuminen, pilaantunut haju, heikot jäät, pelko ympäristön muutoksesta	Ympäristöhuoli, Pelko meren tulevaisuuden puolesta,	Kokee syvää ”luontoyhteyttä”, tiedostaa oman toiminnan merkityksen.
Haastattelu 3 (Mari)	Inho merta kohtaan hyvin voimakas ja moniulotteinen, kumpuaa lapsuudesta Huoli meren saastumisesta	Ympäristöhuoli, Pelko meren tulevaisuuden puolesta, Estonia. Geopolitiikka	Epäusko systeemitason muutokseen, Ympäristöhuoli vaikuttanut omaan toimintaan kotitaloudessa esim. kierrättäminen
Haastattelu 4 (Matias)	Jotkin työskentelyolosuhteet ja -kokemukset merellä. Huoli meren tulevaisuudesta, aktivismi tehotonta, turhautunut.	Ympäristöhuoli, Pelko meren tulevaisuuden puolesta, ylisukupolvinen muistaminen, Estonia. Geopolitiikka	Haastaa poliitikoita, yrityksiä, sekä järjestöjä ml. aktivistijärjestöt toimimaan systemaattisemmin.

Taulukko 1: Haastattelujen havainnointi

Kuten taulukossa käy ilmi, haastatteluissa nousi paljon yhtäläisyyksiä, kuten kaikkien yhteisesti jakama huoli meriympäristön tilasta. Negatiivisia tunteita herättivät mm. meren roskaantuminen ja yleinen likaantuminen ja saastuminen. Saastumishuoli kiinnittyi kerronnassa erityisesti sinilevälauttoihin, mutta myös maatalouden, kaupunkien ja teollisuuden aiheuttamiin mereen kulkeutuviin päästöihin. Negatiivisia Itämereen liitettyjä affekteja ja tunteita nostivat myös geopolitiikan turvallisuuspoliittinen tilanne, merionnettomuuksien ja eritoten m/s Estonian onnettomuuden muistelu tai siitä seuranneen ylisukupolvisen nostalgisen kerronnan muistelu (vrt. Rinne & Olsson 2020, 318–320). Haastatteluissa nousivat myös tulevaisuuden uhkakuvat ilmastonmuutoksen myötä. Haastattelut eivät olleet hegemonisessa linjassa keskenään, vaan niistä kumpusi paljon myös keskinäisiä eroavaisuuksia. Vaikka esimerkiksi huoli meren tämänhetkistä tilaa kohtaan jaettiin kaikkien haastateltujen kohdalla, erityisesti valmius affekteista kumpuavaan tahi affektiiviseen toimintaan meren puolesta näyttäytyi vedenjakajana. Käsittelen seuraavissa kappaleissa tarkemmin haastatteluista nousseita tutkimuskysymyksiini vastaavia kohtia.

Tunteiden, emootioiden ja affektien osalta pelko laajasti ymmärrettynä kulttuurisen käsitteenä nousi aineistossa negatiivisessa valossa useimmiten. Sen keskeisimmät ilmenemismuodot olivat huoli meren tulevaisuudesta (itsenäisenä kokemuksena, mutta myös laajemmin suhteessa ilmastohuoleen), poliittiset uhkakuvat, ja myös inhon kanssa limittyvä syvä pelko meren paikallista ja tilallista olemusta kohtaan. Näiden tulosten valossa pelko on todiste yhteiskunnasta ja maailmasta, sen muuttaessa subjektiivisesti koettuja tunteita kollektiivisesti jaettaviksi, *arvojen ruumiillistumiseksi* (ks. Hörnfeldt 2020, 141). Affektiivisesti tunteet näyttivät muotoutuvan aistillisesti koettujen ja kerrottujen hetkien kautta, sitoutuen emootioissa. Ne kuuluivat haastatteluissa pahoinvoinnin, paniikin ja syvän ympäristösurun ja -ahdistuksen, kuten myös välinpitämättömyyden ja vihan, sekä inhon kautta. Negatiivisesti rakentuneiden tunneperäisten kokemusten skaala oli hyvin laaja jo neljässä haastattelussa, eivätkä ne ristenneet suoraan Estonian onnettomuuteen liitettyä nostalgista kerrontaa ja sinilevöpilaamia uimareissuja lukuun ottamatta. Keskeisenä vedenjakajana saattoi tulkita ympäristön, merellisen tilan luoman affektiivisen kokemusmaailman. Kokemusten ruumiillisuus negatiivisessa kontekstissa välittyi haastatteluissa niin traumaattisten muistojen kautta meren kohtaamisesta rannoilla, syvässä vedessä, kuin laivan kannellakin.

Itämereen liitetyn ympäristöahdistus nousi aineistossa esiin niin oman toiminnan kieltoreaktioina, solastagiana, vihamielisyyteenä saastuttavaa, kestämatöntä yhteiskuntajärjestelmää kohtaan, kuin muinakin pelon ilmenemismuotoina. On myös tutkimusongelmani teoreettisen viitekehyksen osalta todettava, että ihmisen toiminnan vaikutukset ovat synnyttäneet ajankuvan, jossa suljemme silmät ennemmin, kuin kohtamme vallitsevan asian tilan (ks. Cohen 2001). On helpompi piiloutua opittujen normien taakse, kuin toimia aktiivisesti osana muutosta. Näen tämän liitännäisenä yksilökorostavaan aikaamme, jossa omien tarpeiden etusijalle asettaminen estää kollektiivisen toiminnan rakenteellisten muutosten luomiselle. Ahdistus lamaannuttaa, ohjaa vaihtoehtoisten selitysten ja silmien sulkemisen tielle (Hiltunen ja Rainio 2022, 121). Tutkimuskysymykseni huomioiden, kieltäminenhan voidaan nähdä affektiivisena reaktiona epämukavaan syyllisyyden tunteeseen. Ja vielä, kieltäminen voi tapahtua individuaalisti itse-suojelun nimissä, joten sen käsittelemistä voitaisiin arvioida puolustusreaktiona negatiiviseen tunteeseen. Tässä valossa on kuitenkin mielestäni aiheellista kysyä, skaalautuvatko ympäristöön liitetyt tunteet ylipäänsä negatiivispositiiviselle akselille, vai ovatko ne ennemmin tiedostamattoman ja tiedostamamme tuottamia subjektiivisia tai kollektiivisia reaktioita tiettyihin ilmapiiireihin ja tilanteisiin?

7.1 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa olen tutkinut Itämereen liitettyjä negatiivisia affekteja, tunteita ja emootioita kulttuurisesta näkökulmasta käsin. Olen pyrkinyt analysoimaan tuottamaani aineistoa mahdollisimman monipuolisesti merellisen ja ruumiillisen pelon, sekä meren tilallisista affektiivisintien ja moniaististen kokemusten näkökulmasta liittäen sen parhaan ymmärrykseni mukaan osaksi aiheesta käytyä tieteellistä keskustelua. Tutkimusongelmassani pyrin tunnistamaan haastatteluissa nousseita negatiivisia tunne- ja affektikokemuksia, tunnistamaan kollektiivisesti kokemusten välisiä yhteyksiä ja havainnoimaan, löytyykö negatiivisten tunteiden ja kokemusten taustalta toimintaan johtavia affekteja.

Tuloksissani totesin Itämereen liitetyn pelon olevan laajasti ymmärrettynä voimakkaimmin ja myös useimmin ilmennyt negatiivinen tunne ja emootio. Se näyttäytyi aineistossa huolena meren ympäristön tilasta, merenkäyntiin ja siellä olemiseen liittyvinä uhka- ja kauhukuvina, ruu-

miillisesti koettujen inhorealististen kokemusten kautta meren saastumisesta urbaaneissa ympäristöissä ja vapaa-ajanvieton paikoissa ja ihmisen kollektiivisesti koetusta merenpilaamiseen liittyvänä itseinhona. Viimeisimmän osalta omaa huolta, ahdistusta ja pelkoa käsiteltiin mm. kieltämisen, vaihtoehtoisten totuuksien etsimisen kuin ympäristön tilan suremisen (solastalgia) tavoin. Affektiivisesti negatiiviset kokemukset näyttivät kiinnittyvän huoleen ympäristön muutoksesta, voimattomuuden kokemuksesta ekokriisin edessä, sekä kielteisestä suhtautumisesta merelliseen ympäristöön, jossa ihmisen selviytyminen on luonnonvoimista riippuvaista. Itämereen liitetyn ympäristöhuolen näkökulma näyttäytyi sidosteisena suhteessa universaalimman ilmastonmuutosdiskurssin kanssa. Tutkimukseni ”hopeareunuksena” toiminut *toiminnan* toivon näkökulma näyttäytyi analyysissäni epätoivona, jopa apatiana ja luovuttamisena (ks. Hiltunen ja Rainio 2022, 119). Yksilön mahdollisuuteen vaikuttaa meren tilaan ei uskottu ja vastuu siirrettiin oman toiminnan ulkopuolisille tahoille, kuten kaupungeille ja aktivisti- ja ympäristöjärjestöille. Syyllisyys yhteyttä oman toiminnan vaikutukseen ei sanoitettu, vaan se sivuutettiin nihilistisesti epäuskon turvin. Toivo linkittyi voimakkaasti toiminnan kaipuuseen.

Jatkotutkimuksen osalta ehdotan näiden passiivisuuteen johtavien tunnekokemusten ja affektien syvällisempää tutkimista. Pelko voidaan nähdä tutkimukseni valossa subjektin ulkopuolisena hahmottomana voimana, kuten myös subjektiivisten ja kollektiivisten kokemusten myötä koettuna emootiona. Se näyttäytyi merellisen ympäristönsuojelun vastaisena voimana, jossa ihminen näkee omantoimintansa haitallisuuden ympäristölle voimakkaammin, kuin ympäristön vaikutuksen ihmiseen. Tässä työssä en ole pystynyt syventymään käsitteisiin kieltämisestä tai syyllistymisestä kumpuavien pelon ja huolen tunteiden ulkopuolelle saattamisesta, josta ehdotan tutkimusongelmaa jatkotutkimukseen.

8 Aineisto

Suomen Merimuseo, John nurmisen säätiö, Kantar Public. *Suomalaisten suhde Itämereen.*
toukokuu 2023.

Haastattelu1, 1.11.2024

Haastattelu2, 6.11.2024

Haastattelu3 12.11.2024

Haastattelu4 13.11.2024

Lähteet

Ahmed, Sarah. 2011. *Vithetens hegemoni*. Stockholm: Tankekraft.

Bianchi, Guia, Ulrike Pisiotis ja Marcelino Cabrera Giraldez. 2022. *GreenComp: The European sustainability competence framework*, toimittaneet Yves Punie ja Margherita Bacigalupo. EUR 30955 EN. Luxembourg: Euroopan unionin julkaisutoimisto. doi:10.2760/13286. Viitattu 28.12.2024

Björklund, Heidi, Kaisa Hiltunen, Jenna Purhonen, Minna Rainio, Nina Sääsکیlahti ja Antti Vallius. toim. 2022. *Luontosuhteiden luonto: taiteentutkimuksen ja ekologian näkökulmia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Björn, Ismo ja Olga Davydova-Minguet. 2022. Väärä katsoja: ylijäräinen elämäntapa ja kansallinen julkinen muisti. Teoksessa *Kulttuurintutkimus tietämisen tapana*, toimittaneet Taina Kinnunen ja Juhana Venäläinen. 105–140. Tampere: Vastapaino.

Bonsdorff Erik. 2020. Epilogi. Itämeri merellisen ympäristön suojelun kohteena. Teoksessa *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*, toimittaneet Jaana Kouri, Tuomas Räsänen ja Niina Tynkkynen. 293–301. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Cohen, Stanley. 2001. *States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering*. Cambridge: Polity.

Corbin, Alain. 2005. *Le ciel et la mer*. Paris: Champs.

Hiltunen, Kaisa ja Minna Rainio. 2022. Toivon ja Tuhon näkymiä. Luontosuhde ja ympäristötietoisuus kolmen ekoelokuvan vastaanotossa. Teoksessa *Luontosuhteiden luonto: taiteentutkimuksen ja ekologian näkökulmia*, toimittaneet Heidi Björklund, Kaisa Hiltunen, Jenna Purhonen, Minna Rainio, Nina Sääsکیlahti ja Antti Vallius. 93–135. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Head, Lesley. 2016. *Hope and grief in the Anthropocene: re-conceptualising human-nature relations*. New York: Routledge.

Hörfeldt, Helena. 2020. ”Jos nyt Amazonia on vielä olemassa, kun olen aikuinen” Ruotsalaisten lasten peloista atomipommeja ja ilmastonmuutosta kohtaan. Teoksessa *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*, toimittaneet Jenni Rinne, Anna Kajander, Riina Haanpää. 113–144. Helsinki: Ethnos.

Jamieson, Alan J, Glenn Singleman, Thomas D Linley, Susan Casey. 2021. Fear and loathing of the deep ocean: why don't people care about the deep sea? *ICES Journal of Marine Science*, 78(3): 797- 809. <https://doi.org/10.1093/icesjms/fsaa234>.

Kouri, Jaana. 2017. *Vesi kuljettaa ääntä: Autoetnografinen tutkimus Lypyrin kylän historian-tuottamisesta*. Turku: Turun yliopisto.

Kuula, Arja. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa *Etiikkaa ihmistieteille*, toimittaneet Jaana Hallamaa ja Katriina Aaltonen. s. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laakkonen Simo. 2020. Näkökulmia kulttuuriseen meren tutkimukseen. Teoksessa *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*, toimittaneet Jaana Kouri, Tuomas Räsänen ja Niina Tynkkynen. 261–292. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Latvala-Harvilahti, Pauliina. 2020. Elävä merisuhde suomenlinalaisten muistoissa, arjessa ja tulevaisuuskuivissa. Teoksessa *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*, toimittaneet Jaana Kouri, Tuomas Räsänen ja Niina Tynkkynen. 231–260. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Merleau-Ponty, Maurice. 2014. *Phenomenology of Perception*. Lontoo ja New York: Routledge.

Massumi, Brian. 1995. Autonomy of affect. *Cultural Critique No. 31, The Politics of systems and environments Part II*, 83-109.

Massumi, Brian. 2002. *Parables for the virtual: movement, affect, sensation*. Durham, NC: Duke University Press.

Massumi, Brian. 2015. *Politics of affect*. Cambridge: Polity Press.

Pink, Sarah. 2015. *Doing sensory ethnography*. 2. painos. Lontoo: Sage.
<https://doi.org/10.4135/9781473917057>.

Pripp, Oscar & Öhlander, Marcus. 2011. Observation. Teoksessa *Etnologiskt fältarbete*, toimittaneet Lars Kaijser, Magnus Öhlander, Lizette Gradén, Eva Fägerborg, Eva Silvén, Oscar Pripp, Sverker Hyltén-Cavallius ja Helena Hörnfeldt. 113–145. Lund: Studentlitteratur.

Rinne, Jenni, Anna Kajander ja Riina Haanpää, toim. 2020. *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Helsinki. Ethnos.

Rinne, Jenni & Pia Olsson. 2020. ”Täällä on minun kotini.” Affektiiviset kokemukset kaupungin merkityksellistämistä. Teoksessa *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*, toimittaneet Jenni Rinne, Anna Kajander, Riina Haanpää. 310–346. Helsinki: Ethnos.

Räsänen, Tuomas, Nina Tynkkynen ja Kati Heikkonen. 2020. Muuttuvat Itämeren saastumiskäsitykset. Teoksessa *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*, toimittaneet Jaana Kouri, Tuomas Räsänen ja Niina Tynkkynen. 50–75. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saastamoinen, Mikko. 2024. Trauma ja kärsimyksen merkitys elämäkulussa. Teoksessa *Kärsimys elämäkulussa. Sosiokulttuurinen näkökulma*, toimittaneet Pekka Kuusela, Henna Pirskanen ja Mikko Saastamoinen. 44–75. Helsinki: Gaudeamus.

Siivonen, Katriina ja Jaana Kouri. 2020. Tulevaisuusperintö ihmisen kestävän merellisen luontosuhteen perustana. Teoksessa *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia*

näkökulmia merentutkimukseen, toimittaneet Jaana Kouri, Tuomas Räsänen ja Niina Tynkky-
nen. 76–100. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Säynäjoki, Sakari. 2023. Antroposeeni, kapitaloseeni, fossiilikapitalismi: Miksi antroposee-
nitutkimuksessa pitäisi puhua fossiilikapitalismista? *Tutkimus & kritiikki*, 3(1), 42–67.
<https://doi.org/10.55294/tk.116874>

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi, toim. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi / Jouni
Tuomi ja Anneli Sarajärvi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen
käsitteleminen Suomessa 2023*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 2/2023. Viit-
tattu 9.6.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.

Wetherell, Margaret 2012. *Affect and emotion. A new social science understanding*. Lontoo:
Sage.

World Wildlife Found Suomi. *Itämeri*. Viitattu 15.9.2024.

<https://wwf.fi/elinymparistot/itameri/>.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Kerro ihan alkuun mitä ajattelet, kun kuulet sanan meri? Mitä tunnet?

Miten olet ollut elämäsi aikana tekemisissä meren kanssa?

Oletko joutunut meren varaan?

Aistilliset tuntemukset:

Miltä meri näyttää, tuntuu, kuulostaa, tuoksuu (tai maistuu)? Onko meri jotain muuta, hankalasti sanoitettavaa?

Onko meri aiheuttanut sinussa joskus negatiivisia tuntemuksia? Millaisia?

Oletko joutunut elämässäsi tilanteeseen, jossa pelkääת merta?

Herättääkö meri tai jokin mereen liittyvä jotain muita negatiivisia tuntemuksia?

Mitä ajattelet meren tulevaisuudesta? Entä sen menneisyydestä?

Mitä toivot, kun kuulet sanan meri?

Olisiko vielä jotain, minkä koet tärkeäksi jakaa mereen liittyen?